

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

SALGIN DÖNEMİNDE UYGULANAN UZAKTAN EĞİTİMİN
ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA
DEĞERLENDİRİLMESİ - BAİBÜ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİH BEYAZ

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Seyyid SANCAK

BOLU, TEMMUZ - 2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

Fatih BEYAZ tarafından hazırlanan “**SALGIN DÖNEMİNDE UYGULANAN UZAKTAN EĞİTİMİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ - BAİBÜ İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 12/08/2022

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Seyyid SANCAK

.....

Üye
Doc. Dr. Hüseyin İbrahim YEĞİN

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet YAŞAR

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin __/__/__ tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % __ olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma için Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan Protokol No.2021/388 sayısı ile etik izin alınmıştır.

FATİH BEYAZ

ÖZET

**SALGIN DÖNEMİNDE UYGULANAN UZAKTAN EĞİTİMİN ÖĞRENCİ
GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ-BAİBÜ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
FATİH BEYAZ
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞ. ÜYESİ SEYYİD SANCAK)**

**BOLU, TEMMUZ - 2022
XII+70**

2019 yılının sonunda Çin’de ortaya çıkan ve 2020 yılının başlarında tüm dünyaya yayılan Covid-19 salgını, ekonomik, siyasal, sosyal alanların tümünde etkisini göstermiştir. Bu durumdan en fazla etkilenen alanların başında eğitim gelmektedir. Salgın beraberinde tüm dünyada bazı kısıtlamaları gerektirmiş ve Türkiye’de salgının önlenmesi için bazı kararlar almıştır. Alınan kararlarla birlikte tüm kademelerde yüz yüze eğitime ara verilmiş ve öğrenciler uzaktan eğitim sürecine girmiştir. Yüksek din eğitimi veren ilahiyat fakülteleri de bu süreçten etkilenmiştir. Sürecin ani ve hazırlıksız olması, beraberinde birçok sorun getirmiştir. Araştırmanın amacı bu süreçte Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde okuyan ve salgın nedeniyle zorunlu olarak uzaktan eğitim almış ve halen almakta olan öğrencilerin yapılan uzaktan eğitime karşı tutumlarını ölçüp, uzaktan eğitime dair olumlu ve olumsuzlukları ortaya koymak, ilerleyen yıllarda yapılacak olan uygulamalar için önerilerde bulunmak ve bu yolla uzaktan din eğitiminin verimliliğini artırmaktır. Araştırma betimsel tarama modelinde, geçerlilik ve güvenilirliği sağlanmış 5’li Likert ölçeği düzenine sahip olan bir anket ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin yapılmış olan uzaktan eğitime ilişkin tutumlarının genel olarak ortalama düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, beş alt faktörde yorumlanmış olup, önerilerde bulunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: Covid-19, Uzaktan Eğitim, Din Eğitimi, İlahiyat, Öğrenci Görüşleri

ABSTRACT

**EVALUATION OF DISTANCE EDUCATION APPLIED DURING THE
PANDEMIC PERIOD IN LINE WITH STUDENT OPINION-THE
EXAMPLE OF BAİBÜ FACULTY OF THEOLOGY
MASTER THESIS
FATİH BEYAZ
BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES
(SUPERVISOR: ASSIST. PROF. DR. SEYYİD SANCAK)**

**BOLU, JULY 2020
XII+70**

The Covid-19 epidemic, which emerged in China at the end of 2019 and spread all over the world at the beginning of 2020, has shown its effect in all economic, political and social fields. Education is one of the areas most affected by this situation. The epidemic required some restrictions all over the world and took some decisions to prevent the epidemic in Turkey. With the decisions taken, face-to-face education was suspended at all levels and students entered the distance education process. Theology faculties providing higher religious education were also affected by this process. The sudden and unpreparedness of the process brought many problems with it. The aim of the research is to measure the attitudes of the students who are studying at Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology and who have had and are still receiving distance education due to the epidemic, to reveal the positive and negative aspects of distance education, and to make suggestions for the applications to be made in the following years, in this way to increase the efficiency of distance religious education. The research was conducted in descriptive survey model, with a questionnaire which has a valid and reliable 5-point Likert scale. As a result of the research, it was determined that the students' attitudes towards distance education were generally at an average level. The findings were interpreted in five sub-factors and suggestions were made.

KEYWORDS: Covid-19, Distance Education, Religious Education, Theology, Student Opinion

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	x
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	xi
TEŞEKKÜR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1 Pandemi Kavramı ve Pandemi Süreci.....	4
1.2 Uzaktan Eğitim Kavramı.....	6
1.2.1 Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Dünyada Uzaktan Eğitim...	7
1.2.2 Türkiye’de Uzaktan Eğitim	9
1.2.3 Senkron ve Asenkron Eğitim.....	12
1.2.4 Uzaktan Eğitimde Roller	12
1.3 Uzaktan Eğitimin Avantaj ve Dezavantajları.....	16
1.4 Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi	17
1.5 Konuyla İlgili Yapılmış Çalışmalar	21
İKİNCİ BÖLÜM	24
2. YÖNTEM.....	24
2.1 Araştırma Modeli	24
2.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	24
2.3 Araştırmada Kullanılan Ölçme Aracı.....	26
2.4 Ölçeğin Uygulanması.....	26
2.5 Verilerin Analizi ve İstatistik Yorumlanması	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	27
3. BULGULAR YORUM VE TARTIŞMA.....	27
3.1 Ölçeklerin Normalliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	27
3.2 Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	29
3.3 Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumlarına Ait Görüşlerin Ortalama Puanları	30
3.4 Tutum Ölçek ve Boyutların Bazı Değişkenlerle Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	35
3.4.1 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	35

3.4.2 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Yaşa Göre Karşılaştırılması	38
3.4.3 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğretim Şekillerine Göre Karşılaştırılması.....	39
3.4.4 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının İnternet Erişim Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	41
3.4.5 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Sınıf Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	44
3.4.6 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Salgın Dönemindeki İkamet Yerlerine Göre Karşılaştırılması.....	46
3.4.7 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Salgın Döneminde Eğitimlerini Takip Ettikleri Cihazlara Göre Karşılaştırılması.....	48
3.4.8 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Kendisiyle Birlikte Uzaktan Eğitime Katılan Birey (Öğretmen-Öğrenci) Sayısına Göre Karşılaştırılması.....	51
3.5 Ölçek Puanlarının İlişkisine Yönelik Korelasyon Analizi	53
SONUÇ.....	56
KAYNAKLAR	62
EKLER.....	68

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Uzaktan Eğitimin Küresel Bağlamda Dönem ve Evreleri	9
Şekil 1.2. Uzaktan Eğitimin Türkiye Bağlamında Dönem ve Evreleri.....	11

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	25
Tablo 3.1. Tutum Ölçeğinin ve Faktörlerin Betimsel İstatistiklerine İlişkin Bulgular	27
Tablo 3.2. Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Bulgular	28
Tablo 3.3. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumlarına Ait Görüşlerin Ortalama Puanları	31
Tablo 3.4. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	35
Tablo 3.5. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Yaşa Göre Karşılaştırılması	38
Tablo 3.6. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğretim Şekillerine Göre Karşılaştırılması	39
Tablo 3.7. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının İnternet Erişim Durumuna Göre Karşılaştırılması	41
Tablo 3.8. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Sınıf Durumuna Göre Karşılaştırılması	44
Tablo 3.9. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Salgın Dönemindeki İkamet Yerlerine Göre Karşılaştırılması	46
Tablo 3.10. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Salgın Döneminde Eğitimlerini Takip Ettikleri Cihazlara Göre Karşılaştırılması	48
Tablo 3.11. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Kendisiyle Birlikte Uzaktan Eğitime Katılan Birey (Öğretmen-Öğrenci) Sayısına Göre Karşılaştırılması	51
Tablo 3.12. Korelasyon Değerlerinin Düzeyleri	53
Tablo 3.13. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği Boyut Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	53

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BAİBÜ : Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

COVID-19 : Koronavirüs Hastalığı 2019

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

İBUZEM : Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uzaktan Eğitim ve Araştırma Merkezi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

YÖK : Yüksek Öğretim Kurumu

TEŞEKKÜR

Düştüğü isyan yüzünden Rahmet-i Rahman'dan kovulan taşlanmış şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım. Rabb olan, Rezzak olan, Latif olan ve zatıma bu başarıyı lütfeden yüce Rabbim' in adıyla başlarım.

Sonsuz hamd ve şükürler O'na olsun. Yaşamıyla Üsve-i Hasene olan Yol Göstericimiz, Önderimiz, Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V) 'e Salâtü Selam olsun.

Yüksek lisans öğrenciliğim sürecinde ve tez sürecimde benden yardımlarını esirgemeyen, çalışmanın her aşamasında beni destekleyen bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Seyyid SANCAK'a, lisans eğitimimden yüksek lisans mezuniyetime kadar bana yol gösteren ve kendisinden birçok şey öğrendiğim, bende bir hocadan daha fazlası olarak yer edinmiş olan Dr. Öğr. Üyesi Mehmet YAŞAR'a, kıymetli fikirleriyle ile yol gösteren Doc. Dr. Hüseyin İbrahim YEGİN'e saygılarımı sunarım. Bu süreçte çalışmamı tamamlayabilmem için gerekli kolaylıkları sağlayan BAİBÜ İlahiyat Fakültesi Dekanlığına, özellikle tezimin gözden geçirilerek hazır hale gelmesinde yardımlarını esirgemeyen ve süreç boyunca bana verdiği destek ile büyük bir fedakarlık gösteren değerli dostum Enes AYDIN'a , hayatım boyunca yılmadan maddi ve manevi yönden destekleyen, başarabileceğime her zaman inanan ve sevgilerini daima yüreğimde hissettiğim annelerim Ayfer GÜNEŞ ve Süheyla YILDIRIM' a değerli babalarım Mehmet Ali GÜNEŞ ve Mehmet YILDIRIM'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatıma anlam katan ve katmaya devam eden biricik yol arkadaşım olan, bana sevmeyi ve sevilmeyi öğretten ve hiçbir zaman beni yalnız bırakmayan, biricik oğlum Abdullah Ömer'in annesi, hayat arkadaşım Aişe BEYAZ'a teşekkür ediyorum.

Biricik Aileme...

GİRİŞ

İnsanlık, ilk var olduğu zamandan itibaren dünyada belli başlı felaketlerle karşı karşıya kalmıştır. Hastalıklar ve salgın bunlar arasındadır. Geçtiğimiz günlerde gündemimize giren ve halen içinde bulunduğumuz Covid-19 salgını ise tüm dünyada etkisini göstermektedir.

Covid-19, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak ilan edilmiştir. Bu tarihten itibaren yeni bir sürece giren salgın tüm dünyada, ekonomik, sosyal, siyasal, eğitim gibi toplumları yakından ilgilendiren alanlarda etkisini göstermiştir. Bulaşma şekli havadan, nesnelerden ve özellikle de yakın temas olmasından dolayı toplu hareket edilen ve toplu bulunulan alanlarda birtakım düzenlemeler ve kısıtlamaları beraberinde getirmiştir. Eğitim ortamları ise toplu bulunulan yerlerin başında geldiği için bu kısıtlamalar ülkemizdeki eğitim kurumlarını da kapsamıştır.

Bu duruma bağlı olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'na bağlı ilk ve orta dereceli okullarda ve Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)'na bağlı olan üniversitelerde eğitim öğretime geçici bir süre ara verilmiş, ardından kademe kademe uzaktan eğitime geçilmiştir. Ülkemizde dünyaya kıyasla yeni sayılabilecek ve çok fazla tecrübe edilmemiş bir süreç olan uzaktan eğitim ise birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Özellikle tüm ülke çapında aynı anda ve hızlı bir şekilde başlamasından dolayı önceki yapılan uzaktan eğitim faaliyetlerinden farklı olarak eğiticiler ve öğrenciler birçok olumsuzlukla karşılaşmıştır.

Halihazırda gelişen bu ortamda, uzaktan eğitim almaya mecbur kalmış olan öğrencilerin, bu zorlu süreçte geliştirdikleri tutumları tespit etmesi ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Bu itibarla “Öğrencilerin zorunlu uzaktan eğitime karşı tutumları nelerdir?” ifadesi araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Bu probleme dayalı olarak, bir din eğitimi kurumu olan Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (BAİBÜ) İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerinde çalışma gerçekleştirilmiştir.

Yapılan araştırmalar, analizler ve literatür çalışmasının sonucunda aşağıda yer alan hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 1: İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kişisel (demografik) özelliklerinin, faktörlerle ilgili memnuniyet düzeylerine etkisi vardır.

Hipotez 2: İlahiyat Fakültesi öğrencileri, uzaktan eğitimde üniversitenin sunduğu imkanlardan memnun kalmışlardır.

Hipotez 3: İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitimde öğretim üyelerine yönelik tutumları olumlu düzeydedir.

Hipotez 4: İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin online sınavlara yönelik tutumları olumsuz düzeydedir.

Hipotez 5: İlahiyat Fakültesi öğrencileri, uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitim kıyaslaması yapıldığında, ikisinin birden yer aldığı karma bir eğitim istemektedirler.

Yukarıda oluşturulan hipotezlere ise şu sorular ile cevap aranmıştır:

- Anketi cevaplayan BAİBÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kişisel (demografik) özellikleri nedir?
- Öğrencilerin kişisel (demografik) özelliklerinin faktörlerle ilgili memnuniyet düzeylerine etkileri nelerdir?
- İlahiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitimde üniversitenin sunduğu imkanlardan memnuniyetleri ne düzeydedir?
- İlahiyat fakültesi öğrencilerinin Uzaktan Eğitimde Öğretim üyelerine yönelik tutumları nasıldır?
- İlahiyat fakültesi öğrencilerinin online sınavlara yönelik tutumları nasıldır?
- İlahiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitim kıyaslamasındaki görüşleri nelerdir?

Bu çalışmada, önceden örnekleri olmasına rağmen daha çok kurumlar özelinde gerçekleştirilen ve salgın ile birlikte uzun bir süre gündemde ilk sıralarda yer alan uzaktan eğitim kavramı ele alınmış olup, bu kavramın tanımı, özellikleri, tarihi süreci anlatılmıştır. Ardından yükseköğretimde uzaktan eğitim ve bu konu özelinde BAİBÜ'deki uzaktan eğitim faaliyetleri incelenmiştir. Ardından pandemi sürecine değinilip pandemi dönemindeki uzaktan eğitim faaliyetleri üniversite ve ilahiyat özelinde ele alınmıştır.

Araştırma nicel araştırma desenine sahip olup, tarama yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmada, bir din eğitimi kurumu olan ilahiyat fakültesinde okuyan öğrencilerin yapılan uzaktan eğitime karşı tutumları (bakışları-görüşleri) genel bir değerlendirmeye tabii tutulduktan sonra, demografik özelliklerine göre beş alt faktörde değerlendirilmiştir. Bu alt faktörler: Üniversitenin sunduğu

imkanlar, ęretim yeleri, evrimii sınavlar, iletişim ve erişim, öğrencilerin ęitim tercihleridir. Faktörler, kendi ilerinde alt sorular üzerinden de ayrıca ele alınmıştır.

Bunun sonucunda öğrencilerin tutumlarına ilişkin nicelikler ve elde edilen bulgular yorumlanmış, ileriki yıllarda yapılacak veya yapılma ihtimali olan uygulamalar için din ęitiminin dinamikleri de dikkate alınarak bazı önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın evreni uzaktan ęitim almış niversite öğrencileridir. Araştırmanın rneklemi ise Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde okumakta ve salgın döneminde zorunlu olarak uzaktan ęitim almış olan öğrencilerdir. Çalışma grubunda 317 kadın, 123 erkek olmak üzere toplam 440 ğrenci bulunmaktadır.

Araştırmanın sınırlılıkları:

BAİBÜ İlahiyat Fakültesinde okuyan, pandemi sürecinde zorunlu olarak uzaktan ęitim almış ve 2021-2022 ęitim-ğretim yılında halihazırda ğrenci olan bireylerdir.

Araştırmanın varsayımları:

Araştırmanın rneklemi, evreni temsil etmektedir.

Katılımcılar, anketi gerçek düşüncelerine göre, anlayarak samimiyetle cevaplandırmışlardır.

Çalışmanın nemi:

Olağanüstü gelişen ve toplumu zorlu şartlara maruz bırakan, radikal tedbirler almayı gerekli kılan ve bu yönüyle ęitim alanında zorunlu uzaktan ęitimin tecrübe edilmesine sebep olan pandemi sürecinde, ęitim faaliyetlerinin bir paydaşı olan öğrencilerin ve özelde bir din ęitimi kurumu olan ilahiyat fakültesi ğrencilerinin tutumlarını tespit ederek, öneriler sunması ve literatüre katkı sağlaması bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışmada kullanılan kavramlar, çalışmada kullanıldıkları bağlama uygun şekilde açıklanacaktır.

1.1 Pandemi Kavramı ve Pandemi Süreci

Pandemi, bir hastalığın kıtalar arası ölçekte etki göstermesi hatta tüm dünyayı etkisi altına almasıyla oluşan küresel salgındır (COVID19, 05 Mart 2021).

Dünya ölçekli bir salgının meydana gelmesi, geniş ve olağanüstü tedbirlerin alınmasını da gerektirmektedir. Ülkeler kendi içlerinde hastalığın yayılımını ve küreselleşen dünyada hastalığın yurtdışı kaynaklı yayılımını engellemek için olağanüstü tedbirler almıştır. 2019'un sonlarında, Çin'in Wuhan kentinden yayılmaya başlayan Covid-19 virüsünün yayılımını engellemek için alınan tedbirlerden bazıları, sosyal alanların kapatılması, ülkelerin giriş çıkışları engellemesi, karantina uygulamalarıdır (KLU, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) salgının başlamasıyla, salgının kontrolüne ilişkin ülkelere yol göstermek amacıyla bir rehber yayınlamak, karantinada uyulması gereken kuralları içeren bir yönerge ve karantinaya alınması gereken kişileri tanımlayan bilgi notu yayınlamak gibi önlemler almıştır (Sadıkoğlu, 2021).

Türkiye'de 2004 yılında pandemiye karşı hazırlıklı olunması için çalışmalar başlatılmış ve 2006 yılında konunun uzmanları ve yetkililerin bir araya geldikleri bir çalışma yapılarak "Pandemi Hazırlık Planı ve Başbakanlık Genelgesi" yayınlanmıştır (Güngör, 2020). Covid-19 salgınına karşı Türkiye'de bilim kurulunun kurulması, vaka ile karşılaşılan ülkelere sınır kapılarının kapatılması, restoranlardan yemek servislerinin kaldırılması, şehirlerarası taşımacılığa ara verilmesi, 65 yaş üstü ve 20 yaş altı bireylere sokağa çıkma yasağının uygulanması gibi birtakım önlemler alınmıştır (Sadıkoğlu, 2021).

Covid-19 salgınının Türkiye'de görüldüğü tarih olan 11 Mart 2020 tarihinden sonra okullarda salgına karşı tedbir olarak yüz yüze eğitime ara verilmiş ve takriben 25 milyon öğrenci bu durumdan etkilenmiştir. Bunun üzerine eğitime uzaktan devam edilmesi için YÖK ve MEB çeşitli çalışmalar yapmıştır. 16 Mart 2020 tarihinde MEB'na bağlı olan okullarda yüz yüze derslere ara verildiği

açıklanmış, 23 Mart 2020 tarihinde, TRT ve EBA platformları marifetiyle uzaktan eğitime başlanacağı duyurulmuştur (Tekin, 2022).

Salgına karşı acil tedbir almak zorunda kalan bir kurum da Yüksek Öğretim Kurumu'dur. Türkiye'de ilk vakanın görülmesinin ardından 16 Mart 2020 tarihinde YÖK üniversitelerin üç hafta süreyle tatil edildiği ve 2019-2020 bahar döneminde örgün eğitim yapılamayacağı duyurusunu yapmıştır. 23 Mart itibarıyla, yeterli uzaktan eğitim imkânı olan üniversitelerin bilişimsel imkanlarıyla uzaktan eğitime başlayacağı, imkânı olmayan üniversiteler için materyal havuzunun oluşturulacağı, denetimli bir şekilde ön lisans ve lisans programlarının yanında, lisansüstü programları için de uzaktan eğitim imkanlarının kullanılacağı, YÖK başkanı Saraç'ın salgına ilişkin tedbirler kapsamında yaptığı açıklamada yer almaktadır (YÖK, 25 Mart 2021).

Yükseköğretim kurumlarında pandemi döneminde uygulanan eğitimlere bakıldığında da kurumların halihazırda ellerinde bulunan uzaktan öğretim sistemlerini kullandıkları ve mevcut yüz yüze programları sisteme aktardığı görülmüştür (Durak vd., 2020). Hazırlıklı olunsa bile, Covid-19 gibi bir salgın döneminde hızlı bir şekilde karar alıp uygulamaya koymanın zor olduğu söylenebilir. Acil tedbirlerin alınmasını gerektiren böyle bir durumda, üniversitelerin uygulama kolaylığı olması açısından, ellerindeki imkanları değerlendirerek kriz yönetiminde avantaj sağlamak istediklerini söylemek mümkündür. Bununla birlikte altyapısal sorunlar, dijital materyaller ve uzaktan eğitimdeki paydaşların yeterlikleri düşünüldüğünde sürecin işleyişinde birtakım problemlerin yaşanmış olabileceği de düşünülmektedir.

Pandemi dönemi, uzaktan eğitime yeni kavramlar kazandırmıştır. Bozkurt ve Sharma'nın (2020) "acil durum uzaktan eğitim" ifadesini kullandığı görülmektedir. Bilgin (2022) acil uzaktan eğitim ile uzaktan eğitim kavramlarının mücbir şartların var olması nedeniyle, birbirinden ayrı anlaşılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Han ile Demirbilek (2021) tarafından da "Zorunlu Uzaktan Eğitim" kavramının kullanıldığı görülmektedir.

Uzaktan eğitim açısından pandemi bir dönüşüm noktası olmuştur. Pandemiden önce uzaktan eğitim, ihtiyaca yönelik ve gönüllülük esasına dayanan eğitim faaliyetleri iken; pandemi sürecindeki uzaktan eğitim acil ve hızlı gelişmesi, geniş çaplı olması, birçok altyapısal hazırlık gerektirmesi, paydaşları mecbur

bırakması, geçici ve olağanüstü bir durum olması dolayısıyla uzaktan eğitime yeni bakış açıları ve kavramlar kazandırmıştır.

1.2 Uzaktan Eğitim Kavramı

Toplumların ilerlemesi ve gelişmesi için eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanında eğitim bireysel ve zihinsel gelişmede de önemli bir rol üstlenmektedir. Son yıllarda ise kitle iletişim araçlarının gelişip aktif olarak kullanılması, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da pozitif etki oluşturmuştur. Yaşanan gelişmelerle birlikte radyo, televizyon, uydu, internet, bilgisayar gibi aletler eğitimde aktif rol oynamaya başlamış ve eğitimin kavramının içeriği genişlemiştir. Özellikle İnternet ve bilgisayar teknolojisinin gelişmesi ile birlikte eğitimde “uzaktan eğitim” olarak adlandırılan daha kapsamlı bir öğretim modeli gelişmiştir (Kırık, 2014).

Farklı uzaktan eğitim tanımları incelendiğinde bazı tanımlar dikkat çekmektedir.

Uzaklığın eğitime engel olması durumunda (uzak yerleşim yerleri veya kırsal yerlerde yaşayan bireyler için) kaynağın yetersizliği ve öğretmen olmaması, insanların bazı fiziksel engel veya hastalık durumlarından dolayı eve bağımlı olması, örgün eğitimin bir şekilde aksaması, yetişkin bireylerin kendilerini geliştirmek istemesi gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkan bir eğitim modelidir (Ateş - Altun, 2008).

İçten (2006)’e göre ise, uzaktan eğitim, geleneksel eğitim ve öğretime alternatif bir seçenek olarak ortaya çıkmış, planlı eğitimsel etkinlikleri olan, uygulayıcı ve öğrenci arasındaki etkileşimin özel olarak planlandığı ve merkezi belli olan bir öğretim yöntemidir.

İşman (2008), uzaktan eğitimi, ortam farklılıkları bulunan öğretmen ve öğrencilerin eğitim faaliyetlerini, iletişim teknolojileri hizmetleri ile geliştirdikleri bir eğitim sistemi modeli şeklinde tanımlar.

Avrupa başta olmak üzere, birçok ülke, açık eğitim, açık öğrenim, uzaktan eğitim ve uzaktan öğrenme kavramlarını birbirinin yerine kullanmaktadır (Cabı - Ersoy, 2017).

Yaygın olarak kullanılan tanımlardan birinde ise uzaktan eğitim şöyle tanımlanmaktadır, öğrenci ve öğretmenin, zaman ve mekan fark etmeksizin katıldığı, özel olarak hazırlanmış materyalleri ve tasarımları olan, sistemli ve planlı bir öğrenme yöntemidir (Aydemir, 2018).

Benzer bir tanımda ise, çeşitli iletişim teknolojilerinin kullanıldığı ve öğretim etkinliklerine aktif olarak katıldığı, eğitsel materyallere eş zamanlı veya eş zamansız erişimin sağlanabildiği bir öğretim sistemidir (Odabaş, 2003).

Bu tanımlar incelendiğinde uzaktan eğitime ilişkin bazı ortak noktalar şöyle özetlenebilir:

Bir nedenden dolayı uzaktan eğitimin yapılamaması veya yapılmaması durumunda ortaya çıkan ve amacı bu dezavantajları kaldırmak olan, zamana ve mekana bağlı kalmayan, kendine has bir programa ve materyallere sahip, planlı, programlı ve teknoloji kullanımının ön planda olduğu bir öğretim sistemidir.

Bunun yanında ise tanımlamalar arasında uzaktan eğitim kavramına, uzaktan eğitim, uzaktan öğretim gibi farklı isimler verildiği, diğer bir deyişle birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmüş olup ayrıca yöntem, sistem ve model olarak isimlendirildiği de görülmüştür.

1.2.1 Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Dünyada Uzaktan Eğitim

İnsanlığın başlangıcından beri öğretmen öğrenci ilişkileri düşünüldüğünde uzaktan eğitime dair faaliyetler tarihi süreç içerisinde görülse bile ulaşılabilirlik, planlanmışlık ve halka duyurulmuş olması bakımından 1728 yılında Caleb Philips adlı stenografi öğretmenin gazetedeki verdiği “mektupla steno dersleri” adlı ilanı ilk uzaktan eğitim faaliyeti olarak kabul edilebilir (Holmberg, 1995).

Bu ilk gazete ilanının ardından dünyanın belli başlı bölgelerinde mektuplaşma yoluyla öğretim gerçekleştirileceğine dair ilanlar görülmüştür (Sleator, 2010).

1840 yılına gelindiğinde İngiltere’de Isaac Pitman’ın yine mektup yoluyla uzaktan eğitim faaliyeti gerçekleştirdiği belirtilmektedir. Ayrıca Pitman, not değerlendirmesinde faaliyetinde kullanmış olup öğrencilerine çalışmalarına göre notlar vermiştir. Bu çalışmayı Amerika Bileşik Devletleri (ABD) kendi eğitim sistemine entegre ederek 1883 yılında ilk Mektupla Eğitim Üniversitesini kurmuştur. İlk zamanlarda ilginin yoğun olduğu bu kurum kısa bir süre eğitimin ardından faaliyetlerini sona erdirmiştir (Kırık, 2014).

Sleator (2010)’a göre 1800’lü yıllarda mektupla uzaktan eğitim faaliyetleri denenmiş olsa bile posta teşkilatının gelişmemesi nedeniyle bu faaliyetler çok fazla başarıya ulaşmamıştır.

Bununla birlikte Avrupa'nın birçok ülkesinde 1900'lü yılların ortalarına kadar mektup ile uzaktan eğitim faaliyetleri gerçekleşmiştir (Antalyalı, 2004).

1900'lü yılların başında Teknolojik gelişmelerin getirdiği değişim her alanda olduğu gibi eğitim ve uzaktan eğitime de yeni açılımlar getirmiştir.

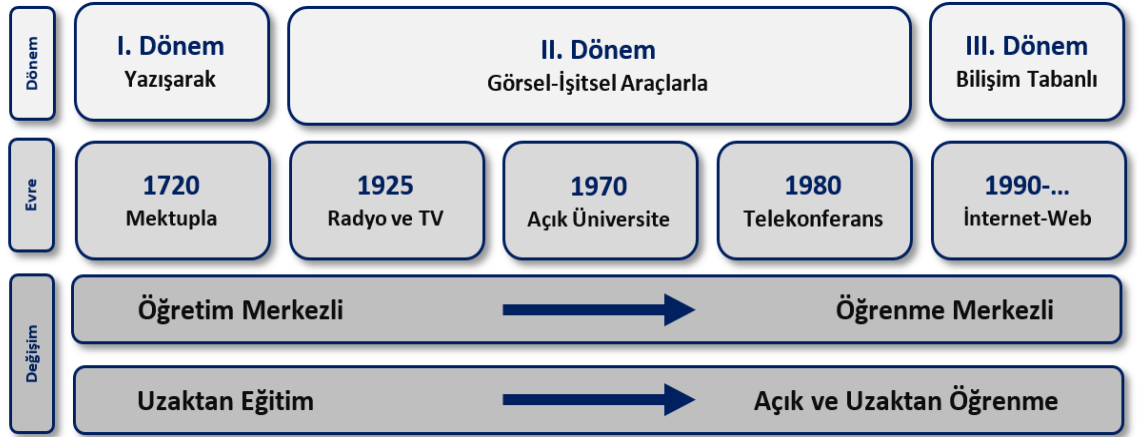
Buna ilk örnek olarak radyo gösterilebilir. Radyonun evlere girmeye başlamasıyla birlikte 1920'lerde radyodan yayın yapılmaya başlamıştır. Bununla birlikte ABD 'de faaliyet gösteren eğitim kurumları 200'e yakın radyo istasyonu kurmuştur. 1923 yılında bu rakamın 500'e ulaştığı görülmüştür. 1930'lara gelindiğinde Asya ve Afrika'nın birkaç ülkesi haricinde dünyanın neredeyse tamamı radyo ile tanışmıştır. Eğitim kurumları dışında normal yayın yapan ve program içeriklerinde eğitim konularına da yer veren radyoların, bireylerin eğitiminde etkili bir unsur olduğu görülmüştür. Teknoloji ilerlemeye devam etmiş ve Görsel-işitsel bir araç olan televizyonun da uzaktan eğitimde 1930'larda kullanılmaya başlandığı görülmüş olup, uzay teknolojisinin getirisi olarak 1960'larda uydunun varlık göstermesi, yıllar içerisinde internetin icadı ve evlerin internetle tanışması ile uzaktan eğitim yeni ve çok farklı bir boyut kazanmıştır (Çoban, 2013).

Günümüzde ise Bilgisayar, mobil cihaz ve internet teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla uzaktan eğitim daha sistemli kapsamlı ve daha ulaşılabilir hale gelmiştir.

Uşun (2006) Dünya'da uzaktan eğitimi 5 döneme ayırmıştır:

- Uzaktan eğitim öncesi dönem (Mektupla başlamış olan dönem)
- Mektupla iletişim gerçekleştirilen dönem (Yazılı materyal dönemi)
- Görsel ve sesli iletişim araçlarının (radyo-televizyon) kullanılmış olduğu dönem
- Karşılıklı iletişimle (Video konferans) eğitimin gerçekleştirildiği dönem
- Uydu, bilgisayar, internet ve ileri teknolojiler

Şekil 1.1. Uzaktan Eğitimin Küresel Bağlamda Dönem ve Evreleri (Bozkurt, 2016)

Bozkurt (2016) ise bu süreci 3 dönem ve 5 evrede ele almıştır.

- 1. Dönem Yazışarak (Mektup Evresi -1720)
- 2. Dönem Görsel işitsel Araçlarla (Radyo ve Tv evresi-1925, Açık Üniversite -1970, Telekonferans-1980)
- 3. Dönem Bilişim tabanlı (İnternet-Web – 1990-...) dönem.

Bu süreçlerdeki değişimi ise Öğretim Merkezli-Öğrenme Merkezli ve Uzaktan Eğitimden-Açık ve Uzaktan Öğrenmeye doğru ele almıştır.

Tarihi süreci incelendiğinde, uzaktan eğitimin 1870’lerde yıllarda gazete ve mektup, 1930-1950 arasında basılmış yayımlar ve materyaller, 1950-1980 arasında sesli ve görsel içerikleri olan radyo, televizyon, 1980- 1995 arasında bilgisayar ve 1995 yılından itibaren web tabanlı yapıldığı söylenebilir (Özbay, 2015).

Üç çalışmaya da bakıldığında, o zamanın şartları, teknik araçları ve o dönemde yaygınlaşmış olan teknolojinin eğitim süreçlerinde kullanıldığı ve bu kullanıma göre uzaktan eğitim alanındaki dönem ve evrelerin isimlendirildiği görülmektedir.

Süreç içerisinde dünyanın belli başlı ülkelerinde ve kısıtlı imkanlarla başlayan uzaktan eğitim faaliyetleri günümüze gelindiğinde teknolojik gelişmelerle birlikte artık dünyanın tamamını kapsamış durumdadır. Özellikle Covid-19 salgını süreciyle zorunlu hale gelen ve uygulanan uzaktan eğitim çağımızın kaçınılmaz bir gerekliliği durumuna gelmiştir.

1.2.2 Türkiye’de Uzaktan Eğitim

Türkiye’de uzaktan eğitime ilk olarak cumhuriyet döneminden sonraki çalışmalar örnek gösterilebilir.

Cumhuriyetin kurulmasının ardından ülkeye uzmanlar davet edilmiş ve eğitim konusunda raporlar hazırlanması istenmiştir (Bayraktutan, 2021). 1924 yılında John Dewey'in  ğretmen yetiştirme hususunda uzaktan eğitim modelini tavsiye etmesi ile birlikte ilk kez bu kavram Türkiye'de kullanılmıştır (Bozkurt, 2017).

2 Haziran 1927 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) yapılan toplantıda Maariften sorumlu yöneticiler Türkiye'de eğitim ve öğretime ait sorunları konuşmuşlardır. Ele alınan konulardan biriside uzaktan eğitimdir. C z m  nerileri arasında diğer ülkelerin eğitim sistemlerinden esinlenilerek Türkiye'de de mektupla uzaktan eğitim yapılması görüşü yer almaktadır (Arar, 1999).

Sürecin ilk başlarında yapılan c lışmalar önerilerden öteye geçememiştir. Sürecin devamına bakıldığında ise uzaktan eğitimin ülke c pında yaygın kullanımının görülmesi 1950'li yıllara dayanmaktadır. Bu yıllarda MEB ve özel kurumların yürüttüğü c lışmalar ile meslek ve dil alanında ilk örnekler görülmüştür. 1956 yılında Bankacılara uygulanan uzaktan eğitim mektupla yapılan uzaktan eğitime ilk  rneği teşkil etmiştir (Kırık, 2014).

1960'lı yıllarda MEB tarafından mektupla  ğretim sistemi denenmiştir. Bu gelişmeye binaen 1966 yılında "Mektupla  ğretim ve Teknik Yayınlar Genel Müdürlüğü" faaliyetlerine başlamıştır (Arar, 1999).

1968 yılında ise mektubun yerini Televizyon ve radyoya bırakmasıyla bu merkezin adı "Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi" olmuştur (Kırık, 2014).

1982 yılında yine isim değişikliğine giden kurum son olarak "Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi, Bilişim Merkezi" ismini almıştır (Kırık, 2014).

1980'li yıllarda ise uzaktan eğitim faaliyetlerinde üniversitelerin daha baskın olduğundan söz edilebilir. Yükseköğretim bünyesinde ilk olarak Anadolu  niversitesi 1982 yılında Açık  ğretim Fakültesini kurmuş ve bununla birlikte birçok vatandaşımız uzaktan eğitim alarak lisans diplomasına sahip olmuştur. 1990'lı yıllarda Türkiye'de internetin ülkeye girişiyle birlikte Ortadoğu Teknik  niversitesi bilişim alanında bir program açarak öğrencilere diploma ve sertifika imkanı sunmuştur ( ukadar - C elik, 2003).

1992 yılında MEB Açık  ğretim Lisesini kurmuş ve uzaktan eğitim yoluyla  ğrenci mezun edip, diploma sahibi yapmıştır. 1998 yılında yaygın eğitime dair faaliyetler "Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü" adı altında devam ettirilmiştir (A L, 20 Haziran 2021).

2000’li yıllardan itibaren MEB ve yükseköğretim kurumları faaliyetlerini arttırarak, çeşitlendirip, sistemleştirerek uzaktan eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür (Bayraktutan, 2021).

Şekil 1.2. Uzaktan Eğitimin Türkiye Bağlamında Dönem ve Evreleri (Bozkurt, 2017)

Bozkurt (2017) Türkiye’de ki çalışmaları da dönem ve evrelere ayırmıştır.

- 1.Dönem Tartışma ve öneriler (1923-1955 Kavramsal Evre)
- 2.Dönem Yazışarak (1956-1975 Mektup Evresi)
- 3.Dönem Görsel-İşitsel Araçlarla (1976-1995 Radyo ve Televizyon)
- 4.Dönem Bilişim tabanlı (1996- ... İnternet Web)

3 aşamadan oluşan dönemler kuluçka, olgunlaşma ve ana akım olarak ayrılmış olup, değişim aşamaları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tarihi süreç incelendiğinde Türkiye uzaktan eğitime geçme ve uzaktan eğitim faaliyetlerinde ilk zamanlarda dünyaya kıyasla geriden gelmiş olsa da 2000’li yıllardan itibaren değişime hızlı ayak uydurmuştur. Son yıllara gelindiğinde ise dünyanın neredeyse tamamında bilişim ve internet teknolojisine eşit şartlarda ulaşıldığından dolayı Türkiye’de de uzaktan eğitim faaliyetleri teknik altyapıya sahip, güncel, planlı ve programlı bir şekilde yürütülmektedir.

1.2.3 Senkron ve Asenkron Eğitim

Senkron eğitim denilince akla ilk olarak sınıflarda yapılan ve örgün eğitim uygulaması olan yüz yüze eğitim faaliyetleri gelse de günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte çeşitli platformlar vasıtasıyla, öğretici ile öğrenenin bir arada bulunması da senkron eğitim kapsamına alınmıştır. Çünkü öğretici ve öğrenen tarafın görüntü ve sesleri internet vasıtasıyla iletilmektedir ve aynı yüz yüze eğitimde olduğu gibi uzaktan da eşzamanlı (senkron) bir eğitim ortamı oluşmaktadır (Erfidan, 2019).

Kısacası senkron eğitim, programlanmış, belirli bir zamana bağlı, öğretici ve öğrenenin aynı anda ortamda bulunduğu bir eğitim türüdür. Bu yönüyle de sınıf ortamına benzetilebilir. Ancak bu ortam artık yüz yüze eğitimin dışında da uzaktan olarak çeşitli platformlarla sağlanabilmektedir.

Asenkron öğrenme ise, öğrencinin, öğreticiye bağlı olmaksızın istediği zaman eğitime başladığı ve bitirebildiği bir süreçtir. Sisteme yüklenen materyal ve videolara istendiği zaman ulaşılabilme gibi özellikleri olan bu platformlarda denetim, öğrencinin sistemde geçirdiği süre ve yüklenen dokümanlara ulaşım ulaşmadığı ile yapılmaktadır. Bu sistemde öğreticinin görevi, öğretmekten öte yönlendirme olmaktadır. Asenkron eğitimde, yüksek bir altyapı hizmeti gerekmemekte olup, ortalama bir internet erişimi, eğitimin alınması için yeterlidir. Bu öğrenme ortamında, öğrenci merkezlik ön plandadır. İçerikler öğrenci odaklı hazırlanıp, öğrenci odaklı verilmektedir (Can, 2008).

Özetle asenkron eğitim, sınıf ortamına benzemeyen, planlanmamış ve zamana bağlı olmayan, daha ulaşılabilir ancak öğrenenin direk muhatap bulamadığı, ders takibi ve kontrol sisteminin farklı işlediği bir eğitim ortamıdır.

1.2.4 Uzaktan Eğitimde Roller

Uzaktan eğitimde üç rolün varlığından söz edilebilir. Öğretmen (öğretim elemanı), öğrenci, yöneticiler ve yardımcı görevliler. Bunların kendine has sorumluluk ve görevleri bulunmakla birlikte sorunları da olmaktadır.

Uzaktan eğitimde öğrenci; gelen bilgiyi yapılandıran, öğrenme ve gelişiminden sorumlu olan taraftır. Sorumlulukları olmakla birlikte süreç içerisinde öğrencilerin bazı ihtiyaçları olmaktadır. Uzaktan eğitimin amaçlarından birisi de bunlara cevap verebilmektir (Özer, 2011).

Uzaktan eğitimde öğrencinin sorumlulukları:

- Eğitim ortamı fark etmeksizin; görevleri öğrenmektir.

- Uzaktan eğitimde kullanılan materyallerin takibinden sorumludurlar.
- Çeşitli teknolojik vasıtalarla (mektup, telefon, web) etkileşim içerisinde olmak zorundadırlar.

- Yapılan duyuruların takibi kendileri tarafından sağlanmalıdır.
- Yapılacak olan sınavlara kesinlikle katılmalı ve verilen ödevleri belirlenen zamanda teslim etmelidirler.

Bu sorumlulukları olmakla birlikte uzaktan eğitimde öğrenciler bazı sorunlarla da karşılaşmaktadırlar.

Bunlar;

- Yüz yüze eğitimde dahi yaşadıkları en büyük zorluk olan motivasyon sorunu uzaktan eğitimde daha fazla açığa çıkmaktadır. Öğrencilerin zorunlu ve sürekliliği olmayan bu ortamda, istikrarsız olma gibi bir sorunu ortaya çıkmıştır.

- Uzaktan eğitim denmesine rağmen bazen sınavların veya derslerin yüz yüze olması öğrencileri zora sokmaktadır.

- Son yıllarda uzaktan eğitimin yaygınlaşmasına karşılık öğrenciler halen uzaktan eğitime soğuk durabilmektedirler.

- Mezun olunca iş bulma sorunu olacağını düşünmektedirler.

- Öğrenciler herhangi bir sorunda anında dönüt bulamamaktadırlar. Bu durum fazlaca sıkıntı ortaya çıkarmaktadır.

- Bireysel çalışmakta zorluk çeken öğrenciler kendilerine özel bir program çıkarmakta ve hayata geçirmekte zorluk yaşamaktadır (Özer, 2011).

Uzaktan eğitimde öğretmene bakıldığında ise aynı öğrenci gibi kendi rolüne ait farklı sorumlulukları ve sorunları bulunmaktadır.

Uzaktan eğitimde çevrimiçi sosyalleşmenin yeri çok önemlidir. Öğretmenin burada görevi uzaktan eğitim ortamına adapte olmaları için öğrencilere yardım etmektir. Bununla birlikte öğrencilerin sosyal ve kültürel çevreler ile öğrenme çevreleri arasında bağlar oluşturmalarına yardımcı olmaktır (Paran vd., 2004).

Yukarıdaki tanıma bakıldığında öğretmenlerin öğreticilik rolünden daha ziyade yol gösterici rolünün daha ön planda olduğu görülmektedir.

Özer (2011) öğreticinin sorumluluklarını ve yaşadığı zorlukları şöyle sıralamıştır;

- Öğretmenler içeriklerin belirlenmesinde ve araçların ve ortamın hazırlanıp derslerin işlenmesinden sorumludur.

- Uzaktan eğitim uygulamalarında çoğunlukla rehber olma görevini üstlenerek bireysel gelişime destek olmaktır.

- Öğretmenler, öğrencilerin sınav ve ödevlerini inceleyip değerlendirmek zorundadır.

- Öğrencilerin herhangi bir sorununda ivedilikle dönüş yapmak durumundadırlar.

- Öğrencilerde olan motivasyon sorununu aşabilmek öğrencilerde olduğu gibi öğretmenlerin de en büyük sorunudur. Aynı öğrenciler gibi onlarda yüz yüze iletişim içerisinde değillerdir.

- Öğretmenler yüz yüze görüşme azlığına rağmen karşı tarafın ihtiyaçlarını belirlemekle yükümlüdür.

- Farklı durumlardaki öğrencileri topluluklarının beklenti ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak bu durumlara yönelik öğretim teknikleri benimsemelidir.

- Rehberlik ve içerik üreticiliği görevini de bir arada ve etkili olacak şekilde yürütmesi gerekmektedir.

- Fazla öğrencisinin bulunması nedeniyle iletişimsel sorunlar yaşayabilmektedir.

Uzaktan eğitimde diğer bir rolü olan yardımcı görevli ve yöneticiler yürütülen faaliyetlerde ön planda görünmeyen ancak sistemin çalışması ve geliştirilmesi aşamasında aktif rol oynayan kişilerdir. Web üzerinden yürütülen uzaktan eğitim programlarında alt yapı hazırlayıp sunan web tasarımcıları, hukuk ve kanun işlerinde çalışan hukuk uzmanları, geri dönütleri alan işleyen ve bunlara göre yeni ortamların tasarımında çalışan eğitim uzmanları, parasal işlerin kontrolünde maliye uzmanları, kayıtların tutulmasında, uzaktan eğitim merkezlerinin ayarlanması ve çeşitli alt birimlerde personelin çalıştığını da söyleyebiliriz (Özer, 2011).

Uşun (2006) uzaktan eğitimde kullanılan materyal ve teknolojik araçları şöyle listelemiştir.

- Radyo
- Video bantları
- Televizyon
- VCD
- CD – DVD ROM

- Bilgisayar
- İnternet
- Telekonferans
- Network
- İntranet
- Ekstranet
- Note- book
- Elektronik Posta
- Akıllı telefon
- Tablet bilgisayar
- Web 1.0, Web 2.0 ve Web 3.0 araçları.

Covid-19 Salgın sürecinde eğitim kurumları faaliyetlerini Web Tabanlı platformlara taşımıştır (İBUZEM, 2021).

WEB tabanlı uzaktan eğitim süreci başladığından beri birçok şirket kendi aralarında bir yarışa girişip kendi toplantı platformlarını geliştirmiştir (Pusat, 2021).

WEB tabanlı programlar artı ve eksi yönleriyle incelendiğinde, programların işleyişi hakkında şunlar söylenebilir.

Zoom platformunun artıları olarak Ekran paylaşımı, Beyaz Tahta (WhiteBoard) ve bu tahtaya çizim yapılabilmesi, Breaking Rooms (Oda) ve kayıt alabilme özellikleri sayılabilir.

Eksileri olarak ise ücretle satın alınması ve ücretsiz sürümde en fazla 40 dakikaya ve 100 katılımcıya izin vermesi söylenebilir.

Google Meet platformunun artıları, Toplantı kaydedebilme ve ardından bunun paylaşımı, çoklu platform desteği vermesi, ekran paylaşımı ve Google Classroom ile entegreli çalışması sayılabilir.

Eksi olarak ise ücretsiz sürümde 60 dakika süre sınırı ve 100 katılımcıya izin vermesi sayılabilir. Ancak platform bu özelliğini 30 Eylül 2020 de sona erdirip süre sınırlamasını kaldırmıştır.

Adobe Connect platformuna bakıldığında artı olarak, toplantı kaydetme ve paylaşım yapabilme, ekran paylaşma, sanal sınıf oluşturmaya izin vermesi, platforma bağlı kalmadan toplantı başlatabilme görülürken, ticari kullanım dışında kullanılmaması eksi olarak sayılabilir.

Son olarak Microsoft Teams platformuna artı olarak, ekran paylaşabilme, çoklu platformları desteklemesi, sınıf toplantılarına destek vermesi, 10.000 katılımcı gibi büyük bir katılımcı sayısı, çalışma ortamlarında işbirlikçilik gibi özellikler sayılırken eksi olarak ise ticari kullanımının olması ve ücretsiz sürümünü kullanabilmek için kurumsal kayıt istemesi söylenebilir (Pusat, 2021).

Yukarıda özellikleri verilen platformlara bakıldığında birçok noktada benzerlikler olduğu görülmektedir. Bundan dolayı platformlarda hangisinin daha kullanışlı olduğunu belirlemek güç olacaktır. Kurumlar ise kendi altyapılarına uygun veya kurumsal anlaşmalarına göre bu platformlardan birini tercih edebilirler.

1.3 Uzaktan Eğitimin Avantaj ve Dezavantajları

Uzaktan eğitim, eğitime yeni bir bakış açısı kazandırmakla birlikte, her sistemde olduğu gibi avantaj ve dezavantajları olan bir sistemdir.

Uzaktan eğitim okul öncelikli olarak neredeyse tüm kurumlara, eğitim sisteminde ki maliyetleri azaltma ve verimin yükselmesi amacı güdülerek, sanal sınıflar kurarak, öğrenci sayısından ve mesafeden bağımsız öğretim olanağı sunmaktadır (Akyürek, 2020).

Ağır (2007) 'a göre uzaktan eğitimin avantajları şunlardır:

- Öğretmen ve öğrencinin mekan fark etmeksizin eğitim-öğretim sürecine katılmasına olanak sağlar.

- Öğrenciye istenilen zamanda eğitim imkanı sunar.
- Maliyetlerin düşmesine yardımcı olur.
- Eğitimde yaş sınırını ortadan kaldırır.
- Bireysel öğrenme öncelikli olmasından dolayı öğrencinin problem çözebilme yeteneğini geliştirir.

- Etkin teknoloji kullanımı sağlar.
- Bilgiye ulaşma ve paylaşma daha kolay hale gelir.
- Eğitimden yararlanan sayısında artış sağlar.
- Yaşam boyu öğrenme gerçekleştirir.
- Engelli bireyleri de eğitim öğretim sürecinden faydalanmasını sağlar.

Özer (1990)' de uzaktan eğitimin olumlu özelliklerini şöyle sıralamaktadır.

- Uzaktan eğitim, sınırları farklı yetişkin ve çocuklardan meydana gelen, ekonomik ve etkin bir şekilde geniş bir kesime eğitim sunmaktadır.

- Bireylere, hayatları boyunca, farklı ihtiyaçlarına yönelik farklı özellikte eğitim sunar ve eğitimi demokratikleştirir.

- Geleneksel öğretim tekniklerine nazaran sınırlılıkları belli oranda aşar, her bireye, kendine uygun bir biçimde yöntem ve hız belirleyerek bulunduğu yerden imkanlar sunar.

- Uzaktan eğitim için oluşturulmuş nitelikli materyaller, geleneksel eğitimde kullanılan materyallerin de kendini yenilemesine ve kalitenin yükselmesine yardımcı olur.

Uzaktan eğitimin sınırlılıkları ise Eygü ve Kahraman (2013), tarafından aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

- Bilişsel alanlarda etkili olan uzaktan eğitim, duyuşsal ve psikomotor beceri gerektiren uygulamalı derslerde etkili değildir.

- Bireysel çalışmaya yatkın olmayan öğrenciler için faydalı ve verimli olmayabilir.

- Çalışan bireylerin dinlenme zamanında ders olabileceğinden bu süreyi dinlenmek yerine eğitime ayırmaları gerekir.

- Paydaşlar arasındaki iletişimin kısıtlı olması sebebiyle sosyalleşmeyi olumsuz etkilemektedir.

- Ders içeriklerine ve uzaktan eğitime ulaşmada teknik, ekonomik, ulaşım da sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajlarına bakıldığında uzaktan eğitim, genel olarak sınırları kaldırdığı, öğrenciler ve öğretmenleri yeni tekniklere alıştırmaları bakımından onları yeniliklere açtığı ve azim kattığı ayrıca eğitim öğretimde kendine has birçok alanda kolaylıklar sağladığı görülmektedir. Ancak her birey tarafından benimsenemediği ve kendi kendine çalışmakta ve odaklanmakta sorunları olan öğrencileri sürece katıp denetimini tam yapamadığı ve sosyalleşmeyi de olumsuz etkilediği için yüz yüze eğitimin ve okulun yerini tamamen alması beklenemez.

1.4 Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (İBUZEM), 2014 yılından beri faaliyet göstermektedir. Merkez internet destekli eğitim faaliyetlerinin verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak,

üniversite bünyesinde uzaktan eğitimi konu alan araştırma-geliştirme ve planlama çalışmaları yapmak, kamu ve özel sektörün eğitimlerinin e-öğrenmeye uyarlanmasına katkı sunmak gibi amaçları gütmektedir.

İBUZEM, Üniversite bünyesinde gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerini zaman mekan ve fiziki sınırlılıklara bağlı kalmaksızın uzaktan eğitim ile yürütmek ve ortaya konan bilimsel bilginin üniversite sınırları dışına taşıyarak toplumsal bir hizmet sağlamayı misyon edinmiştir.

Vizyon olarak ise çağımızda hızlı gelişen teknolojik çerçevesinde uzaktan eğitimde dünya standartlarını yakalamak ve Türkiye’de bu tercih edilen bir merkez olmayı belirlemiştir (İBUZEM, 29 Şubat 2022).

Üniversite bünyesinde kurulan merkezin amaçlarına, vizyon ve misyonuna bakıldığında tanımlamaları yapılan uzaktan eğitim, öğretim ve faaliyetlerle örtüştüğü ve uzaktan eğitimin gerektirdiği şekilde, güncel, programlı çağımızın teknolojik gelişmelerine yönelik çalışmaları hedeflediği görülmektedir.

İBUZEM’in faaliyetlerini çalışmamıza daha faydalı olması açısından pandemi öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayırmanın faydalı olacağını söylemek gerekir.

Pandemi öncesi faaliyet raporları incelendiğinde teknik olanaklar açısından şunlar söylenebilir.

Uzaktan eğitim yönetim sistemi (<http://ueys.ibu.edu.tr>) Öğrenme Yönetim Sistemine ve canlı derslerin yapıldığı 20 sınıf ve sınıf başı 250 kullanıcıya kadar bir sisteme yıllık kiralama anlaşması ile sahiptir.

Ayrıca satın alınmış ve lisansa sahip şekilde konferans vermek amacıyla kullanılacak 20 adet toplantı odasına ve her odada en fazla 100 kullanıcıya ulaşma imkanı sağlayan Adobe Connect alt yapısına sahiptir (İBUZEM, 2020).

İBUZEM’in pandemi öncesi sunduğu destek hizmetleri incelendiğinde:

Her akademik yılın başında 2 oturum olmak üzere uzaktan öğretim sisteminde yaşanabilecek güçlükler ve çözümleri konusunda oryantasyon eğitimi, kısmi zamanlı öğrenciler tarafından bu öğrencilerin çalışma saatlerine göre herhangi bir sorun ve sıkıntıda verilen canlı destek hizmetleri, teknik konularda destek sağlamak amacıyla ‘‘ibuzemdestek@ibu.edu.tr’’ adıyla sunulan e posta hizmeti , aranması halinde ulaşım sağlanan ve her türlü konuda destek alınabilecek bir telefon hattı ve sosyal medya uygulamaları üzerinden bilgilendirme ve istenilen

destek taleplerine karşılık vermek için kurulmuş sosyal medya hesapları bulunmaktadır.

Yukarıda bulunan destek hizmetlerine ek olarak pandemi sürecinde İBUZEM, personel çalışma sürelerini arttırarak, yeni uygulamalar satın alarak, platformlarda aktif olarak ve destek hizmetlerine yenilerini ekleyerek pandemi sürecinde faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (İBUZEM, 2020).

Salgın sürecinde alınan kararların ardından İBUZEM hızlı bir hazırlık dönemine girmiştir. Perculus programının sınırlılığı ve bazı konulardaki eksiklikleri ve alt yapının çok fazla paydaşı kaldırıp kaldıramayacağı bilinmediğinden sürecin başında üniversite Google Meet programı kullanmıştır. Ardından alınan kararla birlikte Bilgi İşlem Daire Başkanlığı tarafından yapılan Microsoft Kampüs anlaşması gereğince Microsoft Teams uygulaması pandemi döneminde acil uzaktan eğitim faaliyetleri için kullanılmıştır. Yapılan anlaşmanın içeriğinde Microsoft Teams A1 Plus (Sınırsız), A3 ve A5 Lisansları bulunmaktadır. 2021 yılının ardından kısmi yüz yüze programları başlamış olmakla birlikte Pandemi süreci tam olarak bitmediğinden dolayı üniversite hali hazırda derslerin bir kısmına bu program üzerinden devam etmektedir (İBUZEM,2020) (İBUZEM, 2021).

Yine pandemi dönemi faaliyet raporları ve İBUZEM istatistikleri incelendiğinde pandemi öncesi döneme göre site tıklanma, çözölen sorun ve paydaşların sisteme girişı, dersler içerik hazırlama ve paylaşma gibi hususlarda bu merkezin aktifliğinden ve çalışmalarını arttırdığından söz edilebilir (İBUZEM,2020) (İBUZEM, 25 Şubat 2021).

2020 yılı içerisinde pandemi süreci nedeniyle çeşitli birimlerde yıl boyunca uzaktan konferanslar ve toplantılar yapılmıştır. Uzaktan eğitime dair hemen hemen her konuda Youtube sitesinde bilgilendirici videolar yüklenmiştir. Bu toplantı ve konferanslar uzaktan eğitim alt yapısı ile İBUZEM biriminin teknik destek sağlaması yardımıyla yürütölmüştür (İBUZEM, 2020).

Kısacası İBUZEM'in süreç içerisinde sunulan hizmetlerine bakıldığında herhangi bir sorun halinde veya bir ihtiyaç halinde muhataplarına gerekli desteği vermek için yeterince hazırlıklı olduğu ve süreç içerisinde gerekli altyapıyı sağlayıp, eğitim öğretim sürecinde aktif rol oynadığı ve pandemi sürecinin de eğitim-öğretim faaliyetleri açısından sorunsuz atlatılması konusunda gerekli hazırlıkları yapmış olduğu söylenebilir.

Dersler ve öğrenci sayıları ele alındığında “kampüs tabanlı ortak zorunlu dersler” adı altında üniversite içerisinde birçok bölümün zorunlu dersleri verilmeye başlamıştır (İBUZEM, 2018).

Bu dersler Türk Dili – 1, Türk Dili – 2, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi – 1, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi – 2, Yabancı Dil – 1, Yabancı Dil – 2 olmak üzere altı tanedir (İBUZEM, 2018). Salgın sürecinde bu derslerin yanına üniversite bünyesinde okutulan tüm dersler eklenmiştir.

Pandemi öncesi Öğrenci sayılarına baktığımızda 2017-2018 yılında 10.481 öğrencinin ve 75 öğretim elemanının İBUZEM altyapısından faydalandığı görülmektedir. Bunlardan 650 kişisi mükerrerleriyle birlikte ilahiyat öğrencisidir.

2018-2019 yılına gelindiğinde ortalama 10.435 öğrenci ve 75 öğretim elemanı içerisinde 599 öğrenci ilahiyat öğrencisidir (İBUZEM, 2018).

2019-2020 yılında güz dönemi olağan süreçle başlamakla birlikte bahar döneminin başlarında salgın sürecine girmiştir. Sürecin normal işlediği dönemde toplamda 10.249 Öğrenci ve 81 Öğretim elemanı ve bu sayının içinde 543 ilahiyat öğrencisi sistemden faydalanmakta iken, pandemi süreci ve üniversitelerin uzaktan eğitime geçmesi ile birlikte, kampüs tabanlı yüz yüze verilen tüm dersler, uzaktan eğitim sistemi üzerinden yürütülmüştür ve ortalama 10.000’lerde seyreden öğrenci sayısı ile 75 ila 81 arasında değişen öğretim elemanı sayısı, 21.696 Öğrenci ve 812 Öğretim Elemanına ulaşmıştır. Bu sayı 2020-2021 güz döneminde 26.084 Öğrenci ve 839 Öğretim Elemanına yükselmiştir (İBUZEM, 2020).

İlahiyat özelindeki verilere bakıldığında 2019-2020 bahar döneminde 158 ders 278 ayrı şubede 1221 öğrenci tarafından takip edilmiştir (İBUZEM, 2020).

Yine ilahiyat özelinde 2020-2021 güz döneminde ise 155 ders 180 sınıfta 857 öğrenci tarafından takip edilmiştir (İBUZEM, 2021).

Yukarıda verilen rakamlara bakıldığında ilahiyat öğrencilerinin pandemi öncesinde de uzaktan eğitim faaliyetlerine katılım sağladığı ve ilahiyatın kendine has müfredat dersleri olmasa da, ortak zorunlu dersleri uzaktan aldığı buna bağlı olarak da ilahiyat öğrencilerinin pandemi döneminden öncede uzaktan eğitimle tanıştığı söylenebilir. Pandemi döneminde ise ilahiyat fakültesi öğrencilerinin neredeyse tamamının dersleri takip ettiği, uzaktan eğitim sürecinde faal olarak yer aldığı ve din eğitimi müfredatında bu yöntemle gördüğü söylenebilir. 2021 güz döneminde ders ve öğrenci sayısının azalma sebeplerinden birisi olarak, senatonun aldığı derslerin bazılarının yüz yüze okutulması kararı etkili olduğu söylenebilir.

1.5 Konuyla İlgili Yapılmış Çalışmalar

Yapılan literatür araştırmasının sonucunda bulunan çalışmalar, üç grupta değerlendirilebilir. Çalışmaların detaylarına geçmeden şunu dile getirmek uygun olacaktır;

2020 - 2021 arası lisansüstü çalışmalara bakıldığında en fazla tezin, uzaktan eğitimde teknoloji konusunda yazıldığı görülmektedir. Eğitim açısından öğretmen ve öğrenciler özelinde, uzaktan eğitim sürecini inceleyen 50'nin üstünde lisansüstü tez bulunmaktadır (Azizoğlu, 2021).

Pandemi ve Pandemi süreci ile ilgili yapılmış çalışmalar:

Çin'de yapılan bir çalışmada pandemi döneminde ailesiyle ve şehir merkezinde öğrencilerin eğitim kaygısını az yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı çalışmada yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarında eğitim kaygısı olmadığı belirtilmiştir (Cho vd., 2020).

Kaysi'nin (2020) İstanbul'da ki bir devlet üniversitesinde yaptığı online ankete göre öğrenciler sadece online ders görmek yerine karma sistemde dersler istedikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrenciler ödev teslimlerinin de online olmasını istenmişlerdir. Acil ve hızlı şekilde başlayan uzaktan eğitime de öğrenci ve öğretim üyelerinin uyumunun kolay olduğunu belirtilmiştir.

Dikmen ve Bahçeci (2020) Fırat Üniversitesinde yaptıkları çalışmada Covid 19 salgını döneminde, uzaktan eğitim kalitesini online alt yapısının yeterliliği ile paralel olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca nitelikli insanların ve teknoloji okuryazarlığının uzaktan eğitime geçiş sürecinde eğitimin kalitesine etki ettiğini belirtmişlerdir.

Güngör (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, pandemi sürecinde alınan tedbirler, kriz yönetimi perspektifinden incelenmiştir.

Bununla birlikte birçok üniversite kendi bünyesinde yaptığı çalışmalar ve sunduğu raporlarda Covid-19 dönemini değerlendirmiştir.

Uzaktan eğitim ve uzaktan eğitimin tarihçesi ile ilgili yapılan çalışmalar:

Kırık (2014) yaptığı çalışmada uzaktan eğitimin tarihsel gelişimini ve Türkiye' deki durumunu bunun yanında dünyada ve Türkiye'de uzaktan eğitimin tarihçesini detaylı olarak ele almıştır.

Bozkurt (2016) yapmış olduğu çalışmada uzaktan eğitime ait dünyada ve Türkiye'deki süreci dönem ve evrelere ayırmıştır; bu özelliğiyle çalışma, uzaktan eğitimin gelişimini farklı bir bakış açısıyla özetlemesi açısından önemlidir.

Gülbahar (2017) 'E-öğrenme' isimli kitabında e-öğrenmenin temellerini, tarihini ve sunulan bakışı, e-öğrenmede yaklaşım ve kuramları, o güne kadar e-öğrenme ile ilgili yapılmış araştırmaları, e-öğrenme medyasını ve teknolojilerini, e-öğrenmede internet web içeriklerini, hazırlanmış ders tasarımı ve yönetimini, e-eğitmeni ve e-öğrenciyi, elektronik ortamda yapılan değerlendirmeyi vs ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Ele aldığı konular bakımından bu kitap e-öğrenme hakkında başvurulabilecek temel kaynaklardan birisi olarak sayılabilir.

Yine benzer bir çalışmada Aslan (2006) elektronik öğrenme kaynaklarını inceleyerek, e-öğrenme kavramı hakkında bilgiler sunmuş, e-öğrenme uygulamaları, sistemleri, e-öğrenmenin olumlu ve olumsuz yönlerini ele alarak avantaj ve dezavantajlarından bahsetmiştir. Ardından E-öğrenme sisteminin etkili ve işlevsel olarak çalışabilmesi için değerlendirmeler yapmıştır.

Uzaktan eğitimin nicelik ve niteliği açısından yapılan çalışmalar:

Mavi ve Erçağ (2020) yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin e-öğrenmeye karşı görüşlerini ve e-öğrenmeyi uygulamaya hazır olma düzeylerini cinsiyet, yaş ve mesleki kıdem değişkenleri kapsamında belirlemişlerdir.

Yılmaz, Sezer ve Yurdugül (2019) çalışmasında Bartın Üniversitesinde okuyan birinci ve son sınıf öğrencilerinin e-öğrenmeleri üzerinde etkili olan faktörleri ve e-öğrenme hazır bulunuşluk düzeylerini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve e-öğrenmeye hazır bulunuşluk ölçeği kullanılan çalışmadan elde edilen bulgular öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin genelinde yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. E-öğrenme hazır bulunuşluklarının son sınıfta öğrenim gören öğrencilerin birinci sınıflara göre ve kendine ait bilgisayarları olanların olmayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ak ve arkadaşları (2018) yaptıkları çalışma sonucunda elde ettikleri senkron derslerde, öğrencilerin dersi takip sürelerinin az olduğu, başarı oranlarının örgün eğitime göre düşük olduğu bulguları dikkat çekicidir, bu bulgular istinaden uzaktan eğitim sistemlerinin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunulmuşlardır.

Çukadar ve Çelik (2003), üniversitelerde verilen uzaktan eğitime kaynak oluşturmak amacıyla açılan sanal kütüphaneleri inceledikleri ve çalışmalarında, sanal kütüphaneleri incelemiş ve uzaktan eğitim gören öğrencilerin bilgi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik öneriler sunmuşlardır. Çalışmada sanal

kütüphanelerin sorunlarını çözmek için nitelikli personel ve veri tabanının kullanılabilirliğine ilişkin önerileri dikkat çekmektedir.

Kurnaz ve Serçemeli (2020), yaptıkları çalışmada uygulamalı dersler adına önemli denilebilecek bir eser ortaya koymuşlardır. Uygulamalı derslerde çıkan sıkıntılar üzerinden bir tablo ortaya koyup Pandemi sonrasında uygulamalı derslerin telafisi adına ve harmanlanmış sistem adına tavsiyeleri olmuştur.

Özyürek, Begde, Yavuz ve Özkan (2016) yaptıkları çalışmada 115 öğrenciden bilgi toplamışlardır ve uzaktan eğitiminde ortaya çıkan en büyük faydanın başka bir işte çalışma imkanı olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca uzaktan eğitimde karşılaşılan sorunların başında internet erişimi olduğunu ve dersteki başarının öğretim elemanının kullandığı materyallere ve öğretim yönteme bağlı olduğuna değinmişlerdir.

Demir (2014) uzaktan öğrenmede, ölçme değerlendirmenin sisteme uygun olarak yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

Tanrıkulu, Tuğcu ve Yılmaz (2013) uzaktan eğitimde öğrenci memnuniyetini araştırmışlar ve sonuç olarak bu sistemde ki verimliliğin iletişim öncelikli üzere, e yayınlar kolay ulaşma ve paydaşların birlikte çalışmasına bağlı olduğunu belirtmişlerdir.

Çiftçi ve arkadaşları (2010), öğrencilerin uzaktan eğitime sistemine dönük tutumlarını ölçmüşler, elde ettikleri sonuçlara göre tutumların cinsiyete bağlı olmadığını belirtmişlerdir.

Kılınç (2015), yaptığı doktora tezi çalışmasında Geleneksel eğitim ile uzaktan eğitimi karşılaştırmıştır, sonuç olarak iki sistem arasında çok az bir farkla benzerlikler ortaya çıkmıştır, uzaktan eğitimin nötr etkiye sahip olduğu ve gerektiğinde kullanılması önerilmiştir.

Azizoğlu (2021) ve Bilgin (2022) yapmış oldukları çalışmalarda 2020-2022 arasında Covid-19 salgını sürecindeki eğitimle ilgili yapılmış bütün tezleri ayrıntılı şekilde ele almışlardır. Bu iki çalışma tezleri detaylarıyla toplu bir şekilde görmek isteyenler için çok önemli çalışmalardır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1 Araştırma Modeli

Araştırma nicel araştırma metodolojisine sahip bir çalışma olmakla birlikte, nicel araştırma yöntemlerinden tarama araştırma desenine sahiptir. Tarama, geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış bir anket marifetiyle gerçekleştirilmiştir.

Genel eğilimlerin ortaya çıkış nedenlerinin araştırıldığı nicel araştırmalar, eğilimlerin insanlar arasında nasıl değişiklikler gösterdiğini ortaya koymayı amaçlar (Creswell, 2020).

Sosyal araştırmalar arasında yaygın olarak kullanımı olan tarama deseni, çok sayıda insan hakkında doğru ve geçerli bilgiler edinmeyi sağlar (Neuman, 2020).

2.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni uzaktan eğitim almış üniversite öğrencileridir. Araştırmanın örneklemi ise Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde okumakta ve salgın döneminde zorunlu olarak uzaktan eğitim almış olan öğrencilerdir. Çalışma grubunda 317 kadın, 123 erkek olmak üzere toplam 440 öğrenci bulunmaktadır.

Çalışma grubunda olan katılımcılar 2021-2022 yılında halihazırda Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri olup mezun ve hazırlık sınıfından herhangi bir katılımcı bulunmamaktadır.

Çalışma grubunda olan katılımcılar rastgele seçilmiş olup, çalışma esnasında anketlerin mükerrer cevaplandırılmaması adına gerekli önlemler alınmıştır.

Bu başlık altında sadece, çalışmaya katılan öğrencilere ait bazı özelliklerinin analizi değerlendirilerek yüzde, frekans olarak nitelendirilmiştir. Herhangi bir analiz ve yorumda bulunulmamıştır. Buna binaen aşağıda verilecek olan istatistiklerin analizleri, çalışmanın 3 bölümü olan Bulgular ve Yorum bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Örneklemin demografik bilgileri:

Tablo 2.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	317	72,0
	Erkek	123	28,0
Sınıf	1.Sınıf	138	31,4
	2. Sınıf	142	32,3
	3. Sınıf	93	21,1
	4. Sınıf	67	15,2
Yaş	20-24	421	95,7
	25 ve üstü	19	4,3
Öğretim Şekli	1. Öğretim	198	45,0
	2. Öğretim	242	55,0
Salgın sürecindeki İkamet bölgesi	Şehir Merkezi	279	63,4
	İlçe merkezi	105	23,9
	Köy	56	12,7
Salgın süresinde İnternet Erişim Durumu	Var	407	92,5
	Yok	33	7,5
Uzaktan eğitimde takip edildiği cihaz	Bilgisayar	196	44,5
	Tablet	12	2,7
	Telefon	232	52,7
Kendisiyle birlikte evde uzaktan eğitime katılan sayısı (öğretmen-öğrenci)	1	134	30,5
	2	133	30,2
	3	107	24,3
	4	43	9,8
	5 ve daha fazla	23	5,2

Tablo 2.1'e göre çalışmaya katılan öğrencilerin %72'si kadın, %28'i erkek, %31,4'ü 1.sınıf, %32,3'ü 2.sınıf, %21,1'i 3.sınıf, %15,2'si 4.sınıf, %95,7'sinin yaşı 20-24 aralığında, %4,3'ü 25 ve üstü yaşta, %45'i 1.öğretimde,%55'i 2.öğretimde, %63,4'ü salgın sürecinde büyükşehir merkezinde, %23,9'u ilçe merkezinde, %12,7'si köyde ikamet etmiş, %92,5'inin salgın sürecinde internet erişimi var, %7,5'inin yok, %44,5'i salgın sürecinde eğitimlerini bilgisayarla, %2,7'si tabletle, %52,7'si ise telefonla takip etti. Sürecin birlikte yaşandığı kişi sayısına bakıldığında kendisiyle birlikte % 30,5'i bir kişi, % 30,2'si iki kişi, % 24,3'ü üç kişi, % 9,8'i dört kişi ve % 5,2'si beş veya daha fazla kişi ile salgın sürecinde birlikte uzaktan eğitim sürecini yaşamıştır.

2.3 Araştırmada Kullanılan Ölçme Aracı

Araştırmada kullanılan ölçek Arslan (2021) tarafından geliştirilen “Covid 19 Salgını Döneminde Sunulan Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği” isimli ölçektir. Söz konusu ölçek 5’li likert tipi bir ölçek olup, öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutumunu beş faktör üzerinden ölçmektedir. Kullanılan ölçeğin güvenirlik analizi IBM SPSS (statistical package for social sciences) 23.0 programı ile yapılmış, geçerlik tespiti ise yapı geçerliğinde AFA, DFA yöntemleri ile, kapsam geçerliği ise 2’si online 2’si yüz yüze olmak üzere toplam 4 uzmandan görüş alınarak sağlanmıştır.

2.4 Ölçeğin Uygulanması

Ölçek, bu çalışmanın örnekleminin bir kısmına elden yüz yüze, bir kısmına da Google Form platformu üzerinden ulaştırılmıştır. Elde edilen formların tümü Google Forms’ta birleştirilmiş, formların Excel dökümünün alınmasının akabinde veriler SPSS 22 programına aktarılmış ve analizler yapılmıştır.

2.5 Verilerin Analizi ve İstatistik Yorumlanması

Tüm veriler bilgisayarda SPSS (statistical package for social sciences) 22 programına kaydedilerek analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ilk olarak hangi testlerin (parametrik/nonparametrik testler) uygulanacağına karar vermek için karşılanması gereken varsayımlar test edilmiştir. Dağılımın normalliğine karar vermek için Kolmogorov-Smirnov testinden yararlanılmıştır ve verilerin çarpıklık-basıklık katsayılarının $\pm 2,0$ arasında olmasından (George ve Mallery, 2010), normal kabul edilmiştir.

Normal dağılım gösteren verilerde bağımsız iki grup karşılaştırmasında t-testi (Independent sample t-testi), ilışkisiz ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA) analizi ve farkın kaynağının belirlenmesi için post-hoc analizi için varyanslarının homojen bulunduğu durumlarda Bonferroni testi, homojen bulunmadığı durumlarda Tamhane’s testleri kullanılmıştır. Varyansın homojenliğini belirlemek için Levene istatistiği ile varyansların homojen olup olmadığı tespit edilmiştir.

Değişkenler arasındaki ilışkiye Pearson korelasyon katsayısı ile bakılmıştır.

Elde edilen değerlerin anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt olarak kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR YORUM VE TARTIŞMA

3.1 Ölçeklerin Normalliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 3.1. Tutum Ölçeğinin ve Faktörlerin Betimsel İstatistiklerine İlişkin Bulgular

Ölçek /Boyut	Betimsel İstatistikler			
	Min	Max	$\bar{X}$	Ss
Tutum Ölçeği	1,76	4,76	3,28	0,49
Üniversitenin İmkânlardan Memnuniyet	1,00	5,00	3,12	0,84
Öğretim üyelerine yönelik tutum	1,00	5,00	3,68	0,82
Online Sınavlara Yönelik Tutum	1,00	5,00	3,01	0,50
Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim	1,00	5,00	3,18	0,76
Uzaktan Eğt. ve Yüz Yüze Eğt. Kıyaslama	1,00	5,00	3,67	1,09

Tablo 3.1'e göre Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutum ölçeği puanları 1,76-4,76 arasında değer almış ve ortalaması $3,28 \pm 0,49$ 'dur.

Bulgulardan elde edilen puanlara göre tutum ölçeğinin genel ortalaması 3,28 bulunmuştur. Bu durumda çalışmaya katılan öğrencilerin uzaktan eğitim faaliyetlerine genel bakışının ortalama ya da nötr olduğu söylenebilir. Yani BAİBÜ İlahiyat öğrencileri uzaktan eğitime genel bakış olarak kararsız bir bakış açısı sergilemektedirler. Erfidan (2019) Öğretmen ve öğrenciler üzerinde yapılan bazı çalışmalarda uzaktan eğitimin avantajlı olmasına rağmen öğretmen ve öğrencilerin memnun kalmadığı bir eğitim yöntemi olduğunu rapor etmiştir. Bizim çalışmamızda memnunsuzluk değil nötrlük ortaya çıkmıştır ancak ölçeğin faktörleri üzerinde yapılan değerlendirmelerde Erfidan'ın çalışmasına benzer bulgulara rastlanmıştır. Aşağıda, yapılmış ayrıntılı analizlerde buna yer verilecektir.

5 Faktör (Alt Boyut) üzerinden ortaya çıkan puanlara göre;

- İlk faktöre bakıldığında ortalamanın 3,12 olduğu görülmüş olup, öğrencilerin üniversitenin imkânlarından memnuniyeti, kararsızlığın biraz üstünde, memnuniyete yakın olduğu söylenebilir.

- İkinci faktörde öğrencilerin, öğretim üyelerine yönelik tutumları ölçülmüş olup 3,62 puanla ortalamanın üstünde pozitif bir bakış oluştuğu söylenebilir.

- Üçüncü faktörde uzaktan eğitim sistemindeki sınavlara bakış ölçülüp 3,01 puanla öğrencilerin kararsız ve nötr olduğu görülmektedir.

- Dördüncü faktör uzaktan eğitim süreçlerindeki iletişim ve erişimi ölçmeyi amaçlamış olup 3,18 puanla yine kararsız ve nötr tutum gösterip, pozitif çok az meyilli olduğu söylenebilir.

- Beşinci faktör uzaktan eğitim ile yüz yüze eğitimin kıyasını ölçme amaçlıdır. Burada sonuca ulaşmak için ortalamayı 3,00 alacağız. Puanların 5,00'a yaklaşması ve pozitif yönde meyilli olması yüz yüze eğitimi, 1,00'a yaklaşp negatif yöne meyilli olması uzaktan eğitimi tercih ettiği anlamına gelmektedir. Bulgumuzda ise 3,67 puan ile öğrencilerin 5,00'a daha yakın puan alarak, pozitif meyille yüz yüze eğitim almak istedikleri ve uzaktan eğitim yöntemi ile eğitim almak istemedikleri söylenebilir.

Tablo 3.2. Normal Dağılıma Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Ölçekler	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk			Çarpıklık	Basıklık
	İst.	sd	p	İst.	sd	p		
Tutum Ölçeği	0,07	440	0,00	0,99	440	0,00	-0,38	0,12
Üniversitenin İmkânlarından Mem.	0,07	440	0,00	0,99	440	0,00	-0,12	-0,46
Öğretim üyelerine yönelik tutum	0,14	440	0,00	0,95	440	0,00	-0,58	0,34
Online Sınavlara Yönelik Tutum	0,12	440	0,00	0,96	440	0,00	0,13	1,46
Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim	0,09	440	0,00	0,98	440	0,00	-0,07	0,10
Uzaktan Eğt. ve Yüz Yüze Eğt. Kıyaslama	0,15	440	0,00	0,92	440	0,00	-0,71	-0,31

Tablo 3.2'e göre öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutum ölçeği yanıtlarından elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için Kolmogorov Smirnov testi sonuçlarına bakılmış, normal dağılım eğrisinin çizildiği histogram, normal Q-Q grafiği ve box-plots incelenmiştir. Verilerin çarpıklık-basıklık katsayılarının $\pm 2,0$ arasında olmasından (George ve Mallery, 2010), normal kabul edilmiştir.

3.2 Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Yöntem bölümünde Tablo 2.1'de verilen istatistiklere göre çalışmaya katılan öğrencilerin %72'si kadın, %28'i erkek, %31,4'ü 1.sınıf, %32,3'ü 2.sınıf, %21,1'i 3.sınıf, %15,2'si 4.sınıf, %95,7'sinin yaşı 20-24 aralığında, %4,3'ü 25 ve üstü yaşta, %45'i 1.öğretimde, %55'i 2.öğretimde, %63,4'ü salgın sürecinde büyükşehir merkezinde, %23,9'u ilçe merkezinde, %12,7'si köyde ikamet etmiş, %92,5'inin salgın sürecinde internet erişimi var, %7,5'inin yok, %44,5'i salgın sürecinde eğitimlerini bilgisayarla, %2,7'si tabletle, %52,7'si ise telefonla takip etmiştir. Sürecin birlikte yaşandığı kişi sayısına bakıldığında kendisiyle birlikte %30,5'i bir kişi, %30,2'si iki kişi, %24,3'ü üç kişi, %9,8'i dört kişi ve %5,2'si beş veya daha fazla kişi ile salgın sürecinde birlikte uzaktan eğitim sürecini yaşamıştır.

Burada BAİBÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin çoğunu kadınların ve 20-24 yaş aralığında ki bireylerin oluşturduğu görülmektedir.

Çalışmaya 1. ve 2. sınıflar ağırlıklı olmak üzere 3. ve 4. sınıflar da katılım sağlamıştır.

Öğrencilerin genellikle merkezi yerlerde yaşamış olduğu söylenmekle birlikte, birçoğunun internete erişiminin olduğu görülmektedir. İnterneti olmayan öğrencileri internet erişimi ve teknik alt yapı açısından hazırlıksız olarak değerlendirebiliriz.

Öğrencilerin derslerin takibinde neredeyse hiç tablet kullanmadığı, bilgisayar ve telefonu daha sık tercih ettikleri görülmüştür. Bunun sebebinin günlük hayatta telefonun daha çok kullanımda olan bir cihaz olmasına ve bilgisayardan ise derslerin takibinin daha kolay olmasına bağlayabiliriz. Tablet bilgisayar büyüklüğünde ama telefonla aynı işletim sistemini kullanması da ayrıca bir dezavantaj veya tercih edilmeme sebebi olabilir.

Öğrencilerden %70'e yakını salgın döneminde kendisiyle birlikte en az bir kişi ile bu süreci yaşamıştır.

Bulgularımız ışığında benzer çalışmalara bakıldığında, Akça (2022) yaptığı çalışmada “Uzaktan eğitim sürecini nerede geçirdiniz?” sorusuna öğrenciler %16,0 köy, %6,5 kasaba %77,5 Şehir cevabını vermiştir. “Uzaktan eğitim sürecinde derslerinizi hangi cihazla takip ettiniz?” sorusuna öğrencilerin %28,0’i bilgisayardan, %63,4’ü telefondan, %1,8’i hibrit, %6,8’i ise takip etmedim cevabını vermiştir.

Başka bir çalışmada ise Yorulmaz ve Söyler (2022), şu bulgulara erişmiştir: Katılımcıların %76,9’u kadın, %23,1’i erkektir. %39,9’u birinci, %26,2’si ikinci, %20,2’si üçüncü ve %13,7’si dördüncü sınıftır. Hangi yöntemle uzaktan eğitim yürüldüğüne ilişkin katılımcılar %79,8’i asenkron cevabını verirken, %15’i her iki yöntemin birden kullanıldığını söylemiştir. Katılımcıların yarıdan fazlası (%52) uzaktan eğitimde bilgisayar kullandıklarını, %45,5’i akıllı telefon ile katıldıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların %71,1’i katılım sağladıkları cihazların teknik donanımının yeterli olduğunu söylerken %28,3’ü yeterli olmadığını ifade etmiştir. Yeterli internete sahip olan katılımcıların oranı %63,6 iken, interneti yetersiz olanların oranı %36,4 olarak söylenmiştir.

Yukarıda verilen çalışmaların, araştırmamıza paralellik gösterdiğini söylemekle beraber, üniversite okuyan öğrencilerin genellikle şehirde yaşayan kişiler olması ve akıllı telefona veya bilgisayar gibi teknik cihazlara erişimin neredeyse tüm ülkede benzer olmasına dayanarak Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin sosyal ve ekonomik yapıları ile ilgili ortalama bir çıkarımda bulunulabilir.

3.3 Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumlarına Ait Görüşlerin Ortalama Puanları

Normal dağılım gösteren verilerde bağımsız iki grup karşılaştırmasında t-testi (Independent sample t-testi), ilişkisiz ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA) analizi ve farkın kaynağının belirlenmesi için post-hoc analizi için varyanslarının homojen bulunduğu durumlarda Bonferroni testi, homojen bulunmadığı durumlarda Tamhane’s testleri kullanılmıştır. Varyansın homojenliğini belirlemek için Levene istatistiği ile varyansların homojen olup olmadığı tespit edilmiştir.

5 li likert ölçek kullanımına bağlı olarak puanlama da 1.00 ila 5.00 arası puanlama kullanılmış olup ortalama 3.00 alınmıştır. Ankete verilen cevapların analiz ve yorumlanması buna binaen gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.3. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumlarına Ait Görüşlerin Ortalama Puanları

Ölçek Maddeleri	$\bar{X}$	Ss
Faktör 1: Uzaktan Eğitimde Üniversitenin Sunduğu İmkanlardan Memnuniyet,		
1. Uzaktan eğitim sürecinde üniversitemizin elinden geleni yaptığına inanıyorum.	3,30	1,04
2. Üniversitemiz öğrencilerine çok kısa zamanda güzel bir imkan sundu.	3,24	1,02
3. Uzaktan eğitimde karşılaşılan mağduriyetlere üniversite çözüm üretmiştir.	3,09	1,08
4. Üniversitemin uzaktan eğitim sisteminden genel olarak memnunum.	3,26	1,09
5. Uzaktan eğitim sürecinde üniversite tarafından yapılan bilgilendirmeler yeterlidir.	3,20	1,11
6. Üniversitenin UZEM (uzaktan eğitim) için alt yapısı yeterlidir.	2,63	1,19
Faktör 2: Uzaktan Eğitimde Öğretim Üyelerine yönelik tutum		
7. Uzaktan eğitimde hocalar gerekli çabayı göstermişlerdir.	3,83	1,00
8. Öğretim üyeleri ders konusunda çözüm odaklı olmuşlardır.	3,71	0,98
9. Ders veren öğretim üyeleri uzaktan eğitim için hazırlıklıdır.	3,65	1,06
10. Uzaktan eğitimde ders veren öğretim üyelerinin yükledikleri kaynak ve materyalleri yeterli buluyorum.	3,52	1,03
Faktör 3: Online Sınavlara Yönelik Tutum		
11. Online Sınavların gereksiz olduğunu düşünüyorum	2,60	1,19
12. Vize ve finallerin internet üzerinden yapılmasını uygun buluyorum.	3,46	1,32
13. Online sınavlar haksızlığa neden olmuştur.	3,28	1,30
14. Online sınavlar gerçek başarıyı ölçmüştür.	2,68	1,22
Faktör 4: Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim,		
15. Derslerin öğretim üyeleriyle gerektiğinde etkileşime geçebiliyorum.	3,58	1,04
16. Ders notlarına sistem üzerinden rahatlıkla ulaşabiliyorum.	3,63	1,08
17. Uzaktan eğitime herkes eşit şekilde erişebilmiştir.	2,18	1,25
18. Derslerle ilgili talep ve önerilerimi ilgili kişilere iletebiliyorum.	3,34	1,10
Faktör 5: Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitimin Kıyaslanması		
19. Yüz yüze eğitimin önemini bu süreç ortaya çıkarmıştır.	3,95	1,24
20. Uzaktan eğitim derslerine çalışmada zorlandım.	3,32	1,41
21. Yüz yüze eğitimde daha başarılı olacağıma inanıyorum.	3,73	1,24

Ölçeğin alt boyutları (faktör sorularına göre) incelendiğinde ve kararsızım cevabı (3,00 alınarak) ortalamayı verecek şekilde düşünüldüğünde; 1. faktörün 1,2,4 ve 5. sorusuna verilen cevap, ortalamanın üstünde puan almış ve memnuniyete yakın olduğu görülmüştür. 3 soru ortalama puan alıp nötr ve kararsızlık belirtirken, 6. soru memnuniyetsizlik belirtmiştir.

İlk faktördeki sorular özelinde alınan puanlara bakıldığında, katılımcılar sadece altyapısal sorunlarda üniversiteden memnuniyetsizlik belirtmiştir. Diğer sorularda genel olarak memnun olmaları İBUZEM'in (2020,2021) raporlarındaki verilerle tutarlılık sağlamaktadır. Raporlarda sürece hızlı geçilmesinden dolayı hazırlıkların arttığı, gerekli bilgilendirme çalışmalarının yapıldığı ve sürece dair birçok dezavantajlı durumun tolere edilmesi için yoğun bir çalışma yapıldığı ve bütün paydaşlara süreç hakkında bilgilendirme yapıldığı belirtilmektedir. Katılımcılar üniversitenin uzaktan eğitim alt yapısından memnun olmasalar da “üniversitemiz elinden geleni yaptı” demişlerdir. Bu da İBUZEM raporlarıyla tutarlılık göstermektedir. Bununla birlikte tekrar alt yapısal sorunlardaki memnuniyetsizlikleri ele alındığında genel olarak memnun olan öğrencilerin bu soruda kendi sorunları mı yoksa üniversite özelinde mi düşünerek cevap verdiği bilinmemektedir. Çünkü sunulan eğitimin üniversiteyi alt yapısal olarak çok fazla yormayacak ve teknik açıdan üniversiteye ve paydaşlara kolaylık sağlayacak platformlara kaydırıldığı görülmüştür (İBUZEM, 2020,2021).

İkinci faktörde ki puanlara bakıldığında öğretim elemanlarına yönelik tutumun ortalamanın üstünde bir puana sahip olup, memnuniyete çok yakın olduğu görülmektedir. Bunun sebeplerinin özetle şunlar olduğunu düşünmekteyiz:

- Öğrencilerin birçoğunun yüz yüze eğitimde zaten eğitimcilerini tanınması.
- Eğitimcileri ile iletişiminin hali hazırda iyi olması.
- Zorunlu ve geniş çaplı uzaktan eğitime yeni başlama ve tecrübesizlik açısından eğitimcilerle birlikte ortak bir paydada buluşması.
- Herhangi bir sorunda empati yaparak bir bağ kurması.
- İki tarafta sürecin zorluklarını gördüğü için ortaya çıkan bir sorunda veya hatada daha toleranslı olmaları.
- Yine iki tarafta sürecin ortaya çıkardığı psikolojik sorunları bildiği için süreci daha az zararlı atlatmak istemesidir.

Bunun yanında şu yorumda yapmak gereklidir.

Pandemi sürecinde öğretim elemanı ve öğrenci performanslarında, uzun süren kapanma süreçleri ve kendi sağlığını düşünme gibi durumlar iki paydaşta da olumsuz etki ortaya çıkarmış olabilir. Öğrenci bu baskıyı çok hissetmese de öğretim elemanları sorumluluk olarak daha baskıda olan taraftır. Bununla birlikte öğretim elemanlarının bu sürece hazırlıksız olarak yakalanmış olmaları, uzaktan eğitim teknolojilerini kullanmaktaki ve materyal hazırlamaktaki ve teminindeki zorluklar, yüz yüze gerçekleşmeyen ve çoğunlukla tek düze giden dersler, zamanla öğretim elemanlarında performans konusunda olumsuz etki doğurmuş olabilir. Öğrencilerin verdiği cevaplardan çıkan sonuçlar, bütün bu zorluklara rağmen öğretim görevlilerinin pandemi sürecinde görevlerini layıkıyla yapıp, sıkıntı ve sorunları yansıtmadığına ve süreci iyi yönettiğine işaret olabilir.

3. faktörde katılımcıların online sınavlara yönelik bakışı ölçülmek istenmiştir. Bulgulara göre öğrenciler online sınavı gerekli görmekte ve internet üzerinden sınav olmak istemektedir. Bununla birlikte sınavların haksızlığa neden olduğu yaygın bir şekilde söylenmiştir. Buna paralel olarak ta öğrenciler sınavın gerçek başarıyı ölçmediğini düşünmektedirler.

Buna dayanarak şu soru akıllara gelmektedir. Öğrenciler haksızlık olduğunu ve gerçek başarıyı ölçmediğini düşündükleri halde online sınavları neden gerekli görmektedir?

Böyle bir sonuç çıkmasını birkaç sebebe bağlayabiliriz:

- Online sınavlarda herhangi bir denetim mekanizması olmaması öğrencilerde ki sınav kaygısını ortadan kaldırmaktadır.
- Öğrencilerin genellikle evlerinden süreci takip ettikleri için kendi konfor alanlarında kendilerini başarılı görüyor olabilir.
- Online sınavlarda sorulan sorular, daha çok test yöntemi ile sorulduğu için öğrenciler bu konuda zorlanmamış olabilir.
- Zaman ve pratiklik açısından sağladığı kolaylık, öğrencileri bu düşünceye itmiş olabilir.

Bununla birlikte öğrencilerin online sınavlar hakkında gerçek başarıyı ölçmediğini ve haksızlık olduğunu düşünmesi şöyle yorumlanabilir:

- Ölçme ve değerlendirme açısından çok fazla temellendirilmemiş olması, öğrenciyi güvensiz hissettirmiş olabilir.

- Denetim mekanizmasının olmaması kopya veya haksız rekabet gibi sorunları akla getirebilir.

- Bu bağlamda kendisine haksızlık yapıldığını düşünen öğrenci, bu yüzden online sınavların gerçek başarıyı ortaya koymadığını düşünmüş olabilir.

Zaten halihazırda yapılmış çalışmalarda Adıgüzel (2020), öğrencilerin başarılarının nasıl değerlendirileceğine dair belirsizlik gibi birçok sorunun çözüme ulaştırılabildiğini ancak uzaktan eğitim faaliyetlerinde başarının ölçülmesi konusunun öğretmenleri ve diğer yetkilileri meşgul eden bir sorun olmaktan çıkamadığını ve tüm paydaşların içinin rahat edeceği, güvenilir ve geçerli bir ölçme ve değerlendirme yöntemi bulmanın gerekliliğini vurgulamıştır.

Balaman ve Tiryaki (2021)'in çalışmasında sınavların uygulanması konusunda belirsizlikler olduğu görülmüştür. Çünkü bulduğu sonuçlarda sınavların uzaktan veya yüz yüze yapılmasını isteyenlerin olduğu bununla birlikte hiç sınav yapılmasını diyenlerin olduğunu da belirtmiştir.

Kürtüncü ve Kurt (2020) 'da yaptığı çalışmada öğrencilerin sınavları gerçekçi ve güvenilir bulmadıkları sonucuna varmışlardır.

4. faktörde öğrenciler iletişim konusunda memnuniyetlerini dile getirmekle beraber talep ve önerilerini ilgili kişilere iletebildiklerini söylemişlerdir. Bununla birlikte öğretim üyeleri ile iletişimde pozitif düşünmektedirler. Ders notlarına erişim konusundaki memnuniyetleri de sistemsel bir sıkıntı yaşamadıklarını düşündürebilir. Bununla birlikte öğrencilerin çoğunluğu uzaktan eğitime erişimde herkesin aynı imkanlara sahip olmadığını ve erişimin herkes tarafından sağlanamadığını düşünmektedir. Ancak İBUZEM'in raporlarına bakıldığında 2020 yılının sonunda takriben 1200 öğrencinin sistemi aktif olarak kullandığı görülmektedir. Bu veri neredeyse herkesin sisteme girdiğini göstermektedir. Ancak süreklilik arz edip etmediği kesin olarak bilinmemektedir. Buna dayanarak öğrencilerin bu soruya kendilerini düşünerek değil de diğer öğrencilerin genel halini düşünerek cevap verdiği söylenebilir. Yine anketimizin demografik bilgilerine bakıldığında çok az oranda interneti olmayan kişi olduğu görülmektedir. Ancak bu veri de herkesin sürekli şekilde kesin olarak erişim sağladığı anlamı vermemektedir.

5. faktörde uzaktan eğitim ile yüz yüze eğitimin kıyaslaması yapılmaktadır. İlk sorusu sorusu yüz yüze eğitimin öneminin bu süreçte anlaşılması üzerinedir ve öğrenciler yüksek eğilimle bu süreçte yüz yüze eğitimin önemini anladıklarını ifade

etmişlerdir. Bu ifade sürecin zorluğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Aynı zamanda öğrenciler uzaktan eğitimde derslere çalışmakta zorlandıklarını söylemişlerdir. Bu da uzaktan eğitimin acil ve hazırlıksız olmasının sonucu olabilir çünkü yüz yüze okumayı tercih eden ve buna yönelik eğitim veren okulda okuyan öğrenciler, zorunlu olarak katıldıkları bu eğitimi benimsememiş ve çalışmakta zorlanmış olabilirler. Bununla birlikte öğrenciler yüz yüze eğitimde daha başarılı olacaklarını düşünmektedirler. Bunu, aldıkları sınav sonuçlarına mı yoksa uzaktan eğitimdeki yaşadıkları zorluklara mı dayanarak söylediler bu kesin olarak bilinmemektedir.

Genç (2020) yaptığı çalışmada Pandemi sürecinin genel anlamda öğrencilerin hayatlarının değiştirdiğini ve uzaktan eğitim sürecinin verimsiz geçtiğini ifade ederek, okulda gerçekleştirilen yüz yüze eğitimin önemini daha iyi anladıklarını ifade etmiştir.

Kaya (2021)'nın çalışmasında öğretmenlerin, öğrenci katılımında azlık, ilgisizlik, dönüt alınamaması, ders içi etkileşimin olmaması, bağlantıda sorun, ders sürelerinin kısalığı gibi hususlarda sorun yaşadıkları ve bu yüzden yüz yüze eğitimi istedikleri belirtilmiştir. Bu bulgu bizim araştırmamızı destekler niteliktedir.

3.4 Tutum Ölçek ve Boyutların Bazı Değişkenlerle Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

3.4.1 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Tablo 3.4. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Ölçekler	Cinsiyet	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Tutum Ölçeği Toplam	Kadın	317	3,3±0,47	1,32	0,19
	Erkek	123	3,22±0,55		
Üniversitenin İmkânlardan Memnuniyet	Kadın	317	3,13±0,8	0,18	0,86
	Erkek	123	3,11±0,95		
Öğretim üyelerine yönelik tutum	Kadın	317	3,71±0,77	1,17	0,24
	Erkek	123	3,6±0,93		
Online Sınavlara Yönelik Tutum	Kadın	317	2,99±0,5	-1,14	0,26
	Erkek	123	3,05±0,48		
Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim	Kadın	317	3,13±0,72	-2,30	0,02*
	Erkek	123	3,32±0,86		
Uzaktan Eğt. ve Yüz Yüze Eğt. Kıyaslama	Kadın	317	3,83±1,01	4,95	0,01*
	Erkek	123	3,24±1,18		

*P<0,05

t=Independent sample t-testi

Tablo 3.4'e göre öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçek puanları öğrencilerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=1,32$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde Üniversitenin Sunduğu İmkanlardan Memnuniyet puanları öğrencilerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=0,18$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Öğretim üyelerine yönelik tutum puanları öğrencilerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=1,17$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Online Sınavlara Yönelik Tutum puanları öğrencilerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=-1,14$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim puanları öğrencilerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t=-2,30$ $p<0,05$). Ortalamalara bakıldığında erkeklerin Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim puanları ($3,32\pm0,86$), Kadınların puanlarına ($3,13\pm0,72$) göre anlamlı şekilde büyüktür.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Kıyaslama puanları öğrencilerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t=4,95$ $p<0,05$). Ortalamalara bakıldığında kadınların Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Kıyaslama puanları ($3,83\pm1,01$), erkeklerin puanlarına ($3,24\pm1,18$) göre anlamlı şekilde büyüktür.

Çalışmamızda alınan puanlardan yola çıkılarak elde edilen bulgulara göre, ölçeğin genel puanlarında uzaktan eğitime yönelik görüşler ile cinsiyetler arası anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bunun dışında alt faktörler ayrı ayrı ele alındığında, ölçeğin faktörlerinden ikisinde anlamlı şekilde fark olduğu görülmektedir. Bu farkların çıktığı yerler iletişim ve erişimi ölçen ve yüz yüze ile uzaktan eğitimin kıyaslamasını içeren faktörlerdir.

Uzaktan eğitimde iletişim ve erişimi ölçen faktörde erkeklerin tutumu, kadınlara nazaran anlamlı olarak büyük çıkmıştır. Yüzyüze eğitim ile uzaktan eğitiminin kıyaslandığı son faktörde ise erkek katılımcılar, kadın katılımcılara nazaran uzaktan eğitimin olmasını isteyip, yüz yüze eğitime daha negatif yaklaşmaktadırlar.

Literatüre bakıldığında uzaktan eğitime yönelik öğrencilerin bakış açısıyla ilgili birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir.

Çiftçi ve arkadaşları (2010) yaptıkları ve örnekleminin Gazi Üniversitesi Uzaktan Eğitim Meslek Yüksekokulu olduğu meta analiz çalışmasında uzaktan eğitim öğrencilerinin tutumlarında cinsiyetin uzaktan eğitime dair bir etki etmediğini saptamışlardır.

İstanbul Aydın Üniversitesi'nde Kırali ve Alıcı'nın (2016) yapmış olduğu 338 katılımcıyı içeren çalışmada da çalışmamıza benzer olarak katılımcılardaki cinsiyet faktörünün uzaktan eğitim ile ilişkisinde anlamlı bir fark çıkarmadığı tespit edilmiştir.

Bircan ve arkadaşlarının (2018) Cumhuriyet Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi (UZEM) üzerinden yaptıkları ve (UZEM) bünyesinde bulunan 3413 fakülte öğrencisinin görüşlerinin alındığı çalışmada da çalışmamızın genel bulgusunu destekler şekilde cinsiyetin uzaktan eğitime yönelik görüşlere etkili olmadığı saptanmıştır.

2020 yılında Georgia Eyalet Üniversitesi'nin Covid-19 nedeniyle uzaktan eğitime geçilmesi üzerine 769 Halk Sağlığı Okulunda okuyan öğrenciler ile yaptığı bir çalışmada da yine cinsiyetin uzaktan eğitime yönelik görüşlerde istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı ortaya çıkmıştır (Armstrong-Mensah vd. 2020).

Yapılan bu analizler pandemi döneminde uygulanan uzaktan eğitimin cinsiyet ayrımı olmadan öğrenciler üzerinde ortak bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmamıza yardımcı olmaktadır.

Literatüre bakıldığında yapılmış çoğu çalışma ve bizim çalışmamız genel çerçeve olarak cinsiyet değişkeninin uzaktan eğitime yönelik farklılık oluşturmadığını ortaya koymuş olsa da çalışmamızdaki iki faktördeki cevaplara göre uzaktan eğitimin erkekler tarafından daha fazla olumlandığı ve kadınlara kıyasla, uzaktan eğitimi tercih ettikleri görülmüştür. Bu bulgumuzu destekler nitelikte Buluk ve Eşitti'nin (2020) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde yaptıkları bir çalışmada erkek öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik memnuniyetlerinin, kız öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca, erkek öğrencilerin, kız öğrencilere kıyasla uzaktan eğitim derslerini daha fazla etkili buldukları da tespit edilmiştir.

3.4.2 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Yaşa Göre Karşılaştırılması

Tablo 3.5. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Yaşa Göre Karşılaştırılması

Ölçekler	Yaş	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Tutum Ölçeği Toplam	20-24	421	3,27±0,5	-0,57	0,57
	25-+	19	3,34±0,45		
Üniversitenin İmkânlardan Memnuniyet	20-24	421	3,1±0,85	-2,01	0,04*
	25-+	19	3,5±0,71		
Öğretim üyelerine yönelik tutum	20-24	421	3,68±0,82	0,25	0,80
	25-+	19	3,63±0,85		
Online Sınavlara Yönelik Tutum	20-24	421	3,01±0,49	0,64	0,52
	25-+	19	2,93±0,53		
Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim	20-24	421	3,17±0,77	-0,86	0,39
	25-+	19	3,33±0,6		
Uzaktan Eğt. ve Yüz Yüze Eğt. Kıyaslama	20-24	421	3,68±1,09	1,43	0,15
	25-+	19	3,32±1,02		
*P<0,05 t=Independent sample t-testi					

Tablo 3.5'e göre öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçek puanları öğrencilerin yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=-0,57$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde Üniversitenin Sunduğu İmkânlarından Memnuniyet puanları öğrencilerin yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t=-2,01$ $p<0,05$). Ortalamalara bakıldığında yaşı 25 ve üstü olanların Uzaktan Eğitimde Üniversitenin Sunduğu İmkânlarından Memnuniyet puanları ($3,5\pm0,71$), yaşı 20-24 arasında olanların puanlarına ($3,1\pm0,85$) göre anlamlı şekilde büyüktür.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Öğretim üyelerine yönelik tutum puanları öğrencilerin yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=0,25$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Online Sınavlara Yönelik Tutum puanları öğrencilerin yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=0,64$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim puanları öğrencilerin yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=-0,86$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Kıyaslama puanları öğrencilerin yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=1,43$ $p>0,05$).

Çalışmamızdaki bulgulara göre öğrencilerin yaşı, tutum ölçeğinin genel puanlarına anlamlı bir fark katmamıştır. Sadece ikinci faktörde yaş büyüdükçe üniversitenin imkanlarından memnun oldukları görülmüştür. Bunun sebebinin 25 yaş altı ve üstü bireylerin teknolojiye ve teknolojik imkanlara olan bakışı ve beklentisinin farklı olduğunu düşünebiliriz. Ayrıca teknolojik doyumun da bunda belirleyici bir rolü olduğu düşünülebilir. Çalışmamızın genel çerçevesine paralel olarak Orçanlı ve Bekmezci (2020) üniversite öğrencilerinin Covid-19 döneminde yürütülen uzaktan eğitime yönelik algıları üzerine araştırma yapmışlardır. Öğrencilerin uzaktan eğitim algılarının, cinsiyet, öğrenimine devam ettiği bölüm, yaş gibi demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ve genel olarak olumlu olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

3.4.3 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğretim Şekillerine Göre Karşılaştırılması

Tablo 3.6. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğretim Şekillerine Göre Karşılaştırılması

Ölçekler	Öğretim	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Tutum Ölçeği Toplam	1.Öğretim	198	3,27±0,48	-0,29	0,77
	2.Öğretim	242	3,28±0,51		
Üniversitenin İmkânlardan Memnuniyet	1.Öğretim	198	3,09±0,83	-0,63	0,53
	2.Öğretim	242	3,14±0,86		
Öğretim üyelerine yönelik tutum	1.Öğretim	198	3,62±0,79	-1,35	0,18
	2.Öğretim	242	3,73±0,85		
Online Sınavlara Yönelik Tutum	1.Öğretim	198	2,96±0,53	-1,57	0,12
	2.Öğretim	242	3,04±0,47		
Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim	1.Öğretim	198	3,18±0,7	-0,02	0,99
	2.Öğretim	242	3,18±0,81		
Uzaktan Eğt. ve Yüz Yüze Eğt. Kıyaslama	1.Öğretim	198	3,77±1,05	1,74	0,08
	2.Öğretim	242	3,58±1,13		

*P<0,05

t=Independent sample t-testi

Tablo 3.6'ya göre:

Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçek puanları öğrencilerin öğretim şekline göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t = -0,29$ $p > 0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde Üniversitenin Sunduğu İmkanlardan Memnuniyeti ölçeğin puanları, katılımcıların halihazırdaki öğretim şekline göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t = -0,63$ $p > 0,05$)

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Öğretim üyelerine yönelik tutum puanları öğrencilerin öğretim şekline göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t = -1,35$ $p > 0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Online Sınavlara Yönelik Tutum puanları öğrencilerin öğretim şekline göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t = -1,57$ $p > 0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim puanları öğrencilerin öğretim şekline göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t = -0,02$ $p > 0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Kıyaslama puanları öğrencilerin öğretim şekline göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t = 1,74$ $p > 0,05$).

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında katılımcıların öğretim şeklinin herhangi bir değeri değiştirdiğine dair çalışmalar bulunmadığından dolayı, okuldaki 1. ve 2. Öğretim şeklinde, gece veya gündüz gerçekleşen eğitimin saatlerine uyum sağlamış öğrencilere yapılan uzaktan eğitimde, halihazırda alıştıkları ders saatlerinin değişmesi bir sorun haline gelmiş midir? Yüz yüze eğitimdeki öğretim şekli alışkanlıklarının uzaktan eğitime bir etkisi olabilir mi? Sorularının sorulması gerekliliği düşünülmüştür.

Yukarıdaki bu sorulardan yola çıkılarak ve çalışmamızın demografik bilgileri kısmına öğrencilerin öğretim şekilleriyle ilgili bir soru eklenmiştir. Ancak yapılan çalışmanın ve analizin sonucunda görülmüştür ki uzaktan eğitimde ders saatlerinin sabah veya akşam olması uzaktan eğitim alan öğrencileri pek fazla etkilememiştir. Buradan hareketle, öğrencilerin değişen ders saatlerine uyum konusunda herhangi bir sorun yaşamadığı sonucuna ulaşılabilir.

3.4.4 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının İnternet Erişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo 3.7. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının İnternet Erişim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçekler	İnternet erişim	n	$\bar{X} \pm Ss$	t	p
Tutum Ölçeği Toplam	Var	407	3,31±0,48	5,26	0,01*
	Yok	33	2,85±0,43		
Üniversitenin İmkânlardan Memnuniyet	Var	407	3,18±0,82	5,07	0,01*
	Yok	33	2,42±0,79		
Öğretim üyelerine yönelik tutum	Var	407	3,72±0,81	4,11	0,01*
	Yok	33	3,12±0,74		
Online Sınavlara Yönelik Tutum	Var	407	3±0,5	-0,11	0,91
	Yok	33	3,02±0,51		
Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim	Var	407	3,23±0,74	5,23	0,01*
	Yok	33	2,53±0,72		
Uzaktan Eğt. ve Yüz Yüze Eğt. Kıyaslama	Var	407	3,66±1,08	-0,17	0,87
	Yok	33	3,7±1,3		

*P<0,05

t=Independent sample t-testi

Tablo 3.7'ye göre:

Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçek puanları internet erişim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t=5,26$ $p<0,05$). Ortalamalara bakıldığında internet erişimi olanların tutum ölçek puanları ($3,31\pm0,48$), erişimi olmayanların puanlarına ($2,85\pm0,43$) göre anlamlı şekilde büyüktür.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde Üniversitenin Sunduğu İmkânlardan Memnuniyet puanları internet erişim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t=5,07$ $p<0,05$)

Ortalamalara bakıldığında internet erişimi olanların Üniversitenin Sunduğu İmkânlardan Memnuniyet puanları ($3,18\pm0,82$), internet erişimi olmayanların puanlarına ($2,42\pm0,79$) göre anlamlı şekilde büyüktür.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Öğretim üyelerine yönelik tutum puanları internet erişim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t=4,11$ $p<0,05$).

Ortalamalara bakıldığında internet erişimi olanların Öğretim üyelerine yönelik tutum puanları ($3,72\pm0,81$), erişimi olmayanların puanlarına ($3,12\pm0,74$) göre anlamlı şekilde büyüktür.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Online Sınavlara Yönelik Tutum puanları internet erişim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=-0,11$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim puanları internet erişim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t=5,23$ $p<0,05$).

Ortalamalara bakıldığında internet erişimi olanların Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim puanları ($3,23\pm0,74$), erişimi olmayanların puanlarına ($2,53\pm0,72$) göre anlamlı şekilde büyüktür.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Kıyaslama puanları internet erişim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t=-0,17$ $p>0,05$).

Çalışmamızda tutum ölçeğinin genelinde ve ölçek içindeki faktörler arasındaki farkı ortaya koyan demografik bilgilerden birisinin internete erişim durumu olduğu görülmüştür.

Çünkü uzaktan eğitimin yapılabilmesi için olmazsa olmalardan birisi paydaşları birbirine bağlayacak sorunsuz ve stabil bir internet alt yapısıdır.

Bundan dolayı internete erişimi olmayan veya kısıtlı olan öğrencilerin, süreçten kopmaları ve doğal olarak uzaktan eğitim sürecine mesafeli yaklaşımları beklenir.

Yapılan çalışmalara bakıldığında, Çelik (2011) öğrencilerin ekonomik durumlarının internete giriş saatleri üzerinde etkileri olduğunu ve elde edilen gelire bağlı olarak, gelir düzeyinin arttıkça internetin kullanım süresinin de arttığı belirlenmiştir.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) hazırlamış olduğu 2021 Eğitime Bakış Raporunda belirtildiğine göre ailelerin sosyoekonomik durumlarının öğrencilerin eğitim hayatındaki başarısına etki ettiği ifade edilmiştir (OECD, 03 Mart 2022).

Karagöz ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmada da Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde ki öğrenciler internet erişiminde problem yaşamadıklarında, uzaktan eğitime daha sık katıldıklarını söylemiştir. Buna bağlı olarak internet erişiminde herhangi problem olmayan öğrencilerin uzaktan eğitime olan yatkınlıkları ve uzaktan eğitimde etkinliğinin daha yüksek olduğu dile getirilmiştir.

Konuyla ilgili olarak Yurtbakan ve Akyıldız (2020)' in araştırmasında maliyetlerin yüksekliği ve erişimin pahalı olmasından dolayı internetin yok ya da yetersiz olmasının öğrencilerin derslere katılımını olumsuz etkilediğini ifade edlemiştir.

Kaya (2021), gerçekleştirmiş olduğu çalışmasında kırsalda eğitim öğretim gören öğrencilerin %68'nin ve şehir merkezinde ki öğrencilerin %14'ünün internet ve cihazlarının olmadığını ve bundan dolayı canlı derslere katılamadıklarını belirtmiştir.

Yaptığımız anket çalışmasında ki alt faktörler tek tek incelendiğinde, internet erişimi olmayan öğrencilerin iki faktör hariç diğerlerinden memnun olmadığı görülmüştür.

Bu iki faktörden birisi online sınavlardır. Online sınavlar hakkında internet erişimi olan ile olmayan öğrenciler benzer cevaplar vermişlerdir. Çıkan bu benzerliği, internet erişimine sahip olmayan öğrenci yapılan derslere katılamasa da öğrencinin bir şekilde sınavlara girmek zorunda olduğu için bir fikir sahibi edinmiş olabilir şeklinde yorumlayabiliriz. Ayrıca faktörü içeren sorulara bakıldığında, online sınavların gerçek başarıyı ölçüp ölçemeyeceği ve haksızlık olduğuna dair ifadeler içerdiği için internet bağlantısı olan öğrencilerle paralellik göstermiş olabilir.

Diğer bir faktörde ise öğrencilerin yüz yüze eğitimi isteyip istemedikleri ölçülmektedir. Bunda da yüz yüze eğitimi istemeye yönelik interneti olan diğer öğrencilerin cevaplarına paralel cevapların çıkması, onlarla aynı fikirde olduklarına işaret etmektedir.

Aslında bu iki bulgu, ister gerekli internet altyapısı olsun ister olmasın BAİBÜ İlahiyat Fakültesinde okuyan öğrencilerin, online sınavlara ve uzaktan eğitime dair bakışlarının olumsuzluğuna dair çok önemli bir veri ortaya koymaktadır.

3.4.5 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Sınıf Durumuna Göre Karşılaştırılması

Tablo 3.8. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Sınıf Durumuna Göre Karşılaştırılması

Dğişiknlr	Snf	n	$\bar{X} \pm Ss$	Vr.K	K.T	Sd	K.O	F	p	Fark
Tutum Ölçeği Toplam	1	138	3,31±0,5	G.A	0,68	3	0,23	0,92	0,43	
	2	142	3,29±0,49	G.İ	106,18	436	0,24			
	3	93	3,2±0,48	Top	106,86	439				
	4	67	3,28±0,48							
Üniversitenin İmkânlarında Memnuniyet	1	138	3,05±0,78	G.A	5,57	3	1,86	2,64	0,049*	-
	2	142	3,23±0,88	G.İ	307,15	436	0,70			
	3	93	2,97±0,83	Top	312,71	439				
	4	67	3,25±0,89							
Öğretim üyelerine yönelik tutum	1	138	3,79±0,87	G.A	7,20	3	2,40	3,61	0,01*	1-3
	2	142	3,74±0,83	G.İ	289,97	436	0,67			
	3	93	3,45±0,73	Top	297,17	439				
	4	67	3,63±0,77							
Online Sınavlara Yönelik Tutum	1	138	3,02±0,58	G.A	0,39	3	0,13	0,52	0,67	
	2	142	3±0,49	G.İ	107,72	436	0,25			
	3	93	3,04±0,44	Top	108,11	439				
	4	67	2,95±0,4							
Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim	1	138	3,19±0,79	G.A	3,53	3	1,18	2,03	0,11	
	2	142	3,26±0,82	G.İ	253,32	436	0,58			
	3	93	3,02±0,67	Top	256,86	439				
	4	67	3,22±0,69							
Uzaktan Eğt. ve Yüz Yüze Eğt. Kıyaslama	1	138	3,87±1,05	G.A	25,75	3	8,58	7,51	0,01*	1-2-3
	2	142	3,38±1,13	G.İ	498,58	436	1,14			
	3	93	3,93±0,95	Top	524,33	439				
	4	67	3,48±1,11							

* $p < 0,05$

Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)

Tablo 3.8'e göre öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutum ölçek puanları öğrencilerin sınıf düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=0,92$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde Üniversitenin Sunduğu İmkanlardan Memnuniyet puanları öğrencilerin sınıf düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=2,64$ $p<0,05$) Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Öğretim üyelerine yönelik tutum puanları öğrencilerin sınıf düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=3,61$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre 1. Sınıf öğrencilerin puanları ($3,79\pm0,87$) 3. Sınıf puanlarına ($3,45\pm0,73$) göre anlamlı bir şekilde yüksektir.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Online Sınavlara Yönelik Tutum puanları öğrencilerin sınıf düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=0,52$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim puanları öğrencilerin sınıf düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=2,03$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Kıyaslama puanları öğrencilerin sınıf düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=7,51$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre 1. Sınıf öğrencilerin puanları ($3,87\pm1,05$) 2. Sınıf puanlarına ($3,38\pm1,13$) göre, 3. sınıf öğrencilerin puanları ($3,93\pm0,95$) 2. sınıf öğrencilerin puanlarına ($3,38\pm1,13$) göre anlamlı bir şekilde yüksektir.

Çalışmamızın genel puanlamasına bakıldığında sınıf değişkeninde anlamlı bir farklılık görünmemektedir. Ancak alt faktörler incelendiğinde bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Çalışmamızdan elde edilen bulgulara bakıldığında, faktörlerden ikisinde öğrencilerinin sınıflarının tutum düzeyine etki ettiği görülmektedir. Bunlardan birincisi öğretim üyelerine yönelik tutum faktörü, ikincisi ise yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitimin kıyaslandığı faktördür.

Farklılıkların sebepleri ne kadar kesin olarak öngörülemezse de 1. Sınıfların yüksek puanda olması, okulun hemen başında uzaktan eğitimine geçmesine ve üniversite eğitimine uzaktan başlamasının arada kıyas yapacak kadar bir tecrübesinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitimin kıyas edildiği faktörde 2 sınıf öğrencilerinin puanlarının diğer sınıflara göre düşük çıkması uzaktan eğitimi diğerlerine göre daha fazla istedikleri görülmektedir. Bunun sebebi de kesin olarak bilinmemekle birlikte 2. sınıf müfredatının onları bu yönde etkilediği düşünülebilir.

Yorulmaz ve Söyler (2022), katılımcıların sınıf düzeyi ile uzaktan eğitimde ki içeriklere istedikleri anda ve istedikleri yerden erişim imkanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var olduğunu tespit etmişlerdir. Usluel (2007)'in yaptığı çalışmada ise üniversite öğrencileri farklı sınıflarda kademelerinde farklı sonuçları ortaya çıkaracak cevaplar vermiştir.

3.4.6 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Salgın Dönemindeki İkamet Yerlerine Göre Karşılaştırılması

Tablo 3.9. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Salgın Dönemindeki İkamet Yerlerine Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	İkamet	n	$\bar{X} \pm Ss$	Vr.k	K.T	Sd	K.O	F	p
Tutum Ölçeği Toplam	Şehir	279	3,31±0,49	G.A	0,88	2	0,44	1,8 1	0,17
	İlçe	105	3,21±0,52	G.İ	105,98	437	0,24		
	Köy	56	3,23±0,47	Top	106,86	439			
Üniversitenin İmkanlardan Memnuniyet	Şehir	279	3,16±0,86	G.A	1,20	2	0,60	0,8 4	0,43
	İlçe	105	3,03±0,82	G.İ	311,51	437	0,71		
	Köy	56	3,1±0,82	Top	312,71	439			
Öğretim üyelerine yönelik tutum	Şehir	279	3,73±0,8	G.A	2,66	2	1,33	1,9 7	0,14
	İlçe	105	3,63±0,87	G.İ	294,52	437	0,67		
	Köy	56	3,5±0,82	Top	297,17	439			
Online Sınavlara Yönelik Tutum	Şehir	279	3,02±0,51	G.A	0,36	2	0,18	0,7 3	0,48
	İlçe	105	3±0,43	G.İ	107,75	437	0,25		
	Köy	56	2,94±0,55	Top	108,11	439			
Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim	Şehir	279	3,23±0,75	G.A	3,14	2	1,57	2,7 0	0,07
	İlçe	105	3,03±0,8	G.İ	253,72	437	0,58		
	Köy	56	3,21±0,77	Top	256,86	439			
Uzaktan Eğt. ve Yüz Yüze Eğt. Kıyaslama	Şehir	279	3,67±1,12	G.A	0,03	2	0,01	0,0 1	0,99
	İlçe	105	3,66±1,03	G.İ	524,31	437	1,20		
	Köy	56	3,68±1,06	Top	524,33	439			

* $p < 0,05$

Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)

Tablo 3.9'a göre öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçek puanları öğrencilerin salgın dönemindeki ikamet yerlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=1,81$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde Üniversitenin Sunduğu İmkanlardan Memnuniyet puanları öğrencilerin salgın dönemindeki ikamet yerlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=0,84$ $p>0,05$)

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Öğretim üyelerine yönelik tutum puanları öğrencilerin salgın dönemindeki ikamet yerlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=1,97$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Online Sınavlara Yönelik Tutum puanları öğrencilerin salgın dönemindeki ikamet yerlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=0,73$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim puanları öğrencilerin salgın dönemindeki ikamet yerlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=2,70$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Kıyaslama puanları öğrencilerin salgın dönemindeki ikamet yerlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=0,01$ $p>0,05$).

Çalışmamızda ikamet yerinin ölçeğin genel puanında bir farklılık sebebi olmadığı bulunmuştur.

Literatür taraması yaptığımızda da Düşünceli ve arkadaşlarının (2020) Mardin Artuklu Üniversitesi'nde, 1228 öğrenci ile uzaktan eğitime yönelik yaptıkları bir çalışmada öğrencilerin ikamet ettikleri yerleşim yeri ve uzaktan eğitim arasında anlamlı bir istatistiksel fark saptanmadığı görülmüştür.

Buna zıt olarak, Karyağdı ve arkadaşlarının (2021) uzaktan eğitime yönelik yaptıkları bir çalışmada ise ikamet edilen yer ile uzaktan eğitim arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ve kırsalda yaşayanların uzaktan eğitimdeki dersleri takip etme sıklığının şehirlerde yaşayanlara göre düşük olduğu bulunmuştur.

Demir (2021) ise ikamet yerinin verilen cevapları etkilediğini ve bunun sebebinin de altyapısal sorunlar olduğunu söylemiştir.

Bizim çalışmamızda kırsalda yaşayanlar ile şehirde yaşayanların uzaktan eğitime yönelik görüşleri arasında fark bulunmamasına, internet erişiminin giderek yaygınlaşması ve kırsalda da uzaktan eğitime olanak sağlayacak alt yapının

şartlarının her geçen gün iyileşmesi sebep olmuş olabilir. Ayrıca Karyagdı ve arkadaşlarının kırsalda yaşayan öğrencilerin uzaktan eğitimi takip sıklıklarını düşük bulmalarında, kırsalda insan iş gücüne daha fazla ihtiyaç duyulması ve kırsalda yapılması gereken işler ile eğitim saatlerinin çakışması sebep olmuş olabilir. Bizim çalışmamızda ise bu farkın ortaya çıkmamasına gereken insan gücünün her geçen gün azalması veya kırsaldaki işlerin mevsimsel olabilmesi ortaya çıkarmış olabilir.

3.4.7 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Salgın Döneminde Eğitimlerini Takip Ettikleri Cihazlara Göre Karşılaştırılması

Tablo 3.10. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Öğrencilerin Salgın Döneminde Eğitimlerini Takip Ettikleri Cihazlara Göre Karşılaştırılması

Dğşknlr	Cihaz	n	$\bar{X} \pm Ss$	Vr.K.	K.T	Sd	K.O	F	p	Frk
Tutum Ölçeği Toplam	Bilgis yar	196	3,36±0,43	G.A	3,81	2	1,91	8,09	0,01*	1-2 1-3
	Tblt	12	2,89±0,28	G.İ	103,05	437	0,24			
	Telefon	232	3,22±0,53	Top	106,86	439				
Ünvrstni n İmknlard an Memnun iyet	Bilgis yar	196	3,23±0,84	G.A	6,49	2	3,25	4,63	0,01*	1-2
	Tablet	12	2,61±0,79	G.İ	306,22	437	0,70			
	Tlfn	232	3,05±0,84	Top	312,71	439				
Öğretim üyelerine yönelik tutum	Bilgis yar	196	3,84±0,75	G.A	11,10	2	5,55	8,48	0,01*	1-2 1-3
	Tablet	12	3,17±0,88	G.İ	286,07	437	0,65			
	Tlfn	232	3,57±0,85	Top	297,17	439				
Online Sınavlara Yönelik Tutum	Bilgis yar	196	3,03±0,5	G.A	0,63	2	0,31	1,28	0,28	
	Tablet	12	3,15±0,57	G.İ	107,48	437	0,25			
	Telefon	232	2,97±0,49	Top	108,11	439				
Uzaktan Eğtmde İletişim ve Erişim	Bilgis yar	196	3,29±0,75	G.A	4,26	2	2,13	3,68	0,03*	1-3
	Tablet	12	3±0,79	G.İ	252,60	437	0,58			
	Tlfn	232	3,1±0,77	Top	256,86	439				
Uzaktan Eğt. ve Yz Yze Eğt. Kıyaslam a	Bilgis yar	196	3,64±1,07	G.A	7,68	2	3,84	3,25	0,04*	2-3
	Tablet	12	2,92±1,24	G.İ	516,65	437	1,18			
	Tlfn	232	3,73±1,09	Top	524,33	439				

* $p < 0,05$

Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)

Tablo 3.10'a göre öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçek puanları öğrencilerin Salgın Döneminde eğitimlerini takip ettikleri cihazlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=8,09$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre bilgisayarla takip eden öğrencilerin puanları ($3,36\pm0,43$) tabletle takip edenlerin puanlarına ($2,89\pm0,28$) ve telefonla takip edenlerin puanları ($3,22\pm0,53$) göre anlamlı bir şekilde yüksektir.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde Üniversitenin Sunduğu İmkanlardan Memnuniyet puanları öğrencilerin Salgın Döneminde eğitimlerini takip ettikleri cihazlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=4,63$ $p<0,05$) Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre bilgisayarla takip eden öğrencilerin puanları ($3,23\pm0,84$) tabletle takip edenlerin puanlarına ($2,61\pm0,79$) göre anlamlı bir şekilde yüksektir.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Öğretim üyelerine yönelik tutum puanları öğrencilerin Salgın Döneminde eğitimlerini takip ettikleri cihazlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=8,48$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre bilgisayarla takip eden öğrencilerin puanları ($3,84\pm0,75$) tabletle takip edenlerin puanlarına ($3,17\pm0,88$) ve telefonla takip edenlerin puanları ($3,57\pm0,85$) göre anlamlı bir şekilde yüksektir.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Online Sınavlara Yönelik Tutum puanları öğrencilerin Salgın Döneminde eğitimlerini takip ettikleri cihazlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=1,28$ $p>0,05$).

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim puanları öğrencilerin Salgın Döneminde eğitimlerini takip ettikleri cihazlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=3,68$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre bilgisayarla takip eden öğrencilerin puanları ($3,29\pm0,75$) telefonla takip edenlerin puanlarına ($3,1\pm0,77$) göre anlamlı bir şekilde yüksektir.

Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Kıyaslama puanları öğrencilerin Salgın Döneminde eğitimlerini takip ettikleri cihazlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=3,25$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan

Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre telefonla takip eden öğrencilerin puanları ($3,73 \pm 1,09$) tabletle takip edenlerin puanlarına ($2,92 \pm 1,24$) göre anlamlı bir şekilde yüksektir.

Yoruma açık ve anlamlı farklılıkları fazla olan ikinci demografik bilgi, öğrencilerin uzaktan eğitimi hangi cihazla takip ettikleridir.

Çalışmamızda öğrencilerin neredeyse dersleri takip etmek için hiç tablet kullanmadıkları, bilgisayar ve telefonu daha sık tercih ettikleri görülmektedir. Bunun sebebini günlük hayatta telefonun daha çok kullanımda olmasına ve bilgisayardan ise derslerin takibinin daha kolay olmasına bağlayabiliriz.

Bulgularımızda bilgisayar kullanan öğrencilerin tutum değerlerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun en büyük sebebinin olarak, uzaktan eğitimin gerçekleştirildiği web tabanlı platformların bilgisayarda daha stabil çalışması olduğu söylenebilir. Ayrıca bilgisayar başına oturmak öğrencileri daha az uyarana maruz bırakmış ve odaklanmalarına yardımcı olmuş olabilir. Çünkü telefon, ders işlenirken aynı zamanda arka planda birçok uygulamanın da çalıştığı ve o uygulamalardan bildirimlerin de gelebildiği bir cihazdır. Bunun yanında iki cihaz arasındaki ekran boyutlarındaki farklar ders işlenişinde ve takibinde farklılıklara yol açmış olabilir. Son olarak da bilgisayar başına oturmanın odaklanmaya ve hazır bulunuşluluğa olumlu manada fayda sağladığı söylenebilir.

Çalışmamıza benzer bir sonuca erişen Yorulmaz ve Söyler (2022) öğrencilerin neredeyse tamamının uzaktan eğitime akıllı telefonda veya bilgisayardan eriştikleri tespit edilmiş, öğrencilerin %28,3'ü cihazlarındaki teknik donanımların yetersizliğini belirtmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin %36,4'ü uzaktan eğitime erişebilmek adına yeterli bir internete sahip olmadığını ifade etmişlerdir.

Başka bir çalışmada özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki öğrencilerin uzaktan eğitime erişecekleri cihazların eksikliği göze çarpmış ve birçoğunda erişim sağlayabilecekleri radyo, televizyon veya bilgisayara sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte eğitim seviyesi düşük ve fakir ailelerde çocukların bu durumdan daha fazla etkilendiğini ifade edilmiştir Tadesse ve Muluye (2020).

Doğan ve Koçak (2020)'ın, araştırmasında internet eksikliği ve teknolojik ekipman konusunda sıkıntı yaşayan öğrenciler sürece dahil olmadıklarını, söylemişlerdir. Yine çalışma eğitimde fırsat eşitliği olması bakımından bu hususla ilgili önlemlerin alınması gerektiğini önermişlerdir.

Aytaç (2003) da bireyin sosyalleşmesinde donanım ve altyapısal sorunların engel teşkil ettiğinden bahsetmiştir.

3.4.8 Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Kendisiyle Birlikte Uzaktan Eğitime Katılan Birey (Öğretmen-Öğrenci) Sayısına Göre Karşılaştırılması

Tablo 3.11. Tutum Ölçek/Boyut Puanlarının Kendisiyle birlikte Uzaktan Eğitime Katılan Birey (Öğretmen-Öğrenci) Sayısına Göre Karşılaştırılması

Değişkenler		n	$\bar{X} \pm Ss$	Vr.K	K.T	Sd	K.O	F	p
Tutum Ölçeği Toplam	1	134	3,32±0,49	G.A	2,15	4	0,54	2,2 4	0,0 6
	2	133	3,26±0,5	G.İ	104,71	435	0,24		
	3	107	3,33±0,45	Top	106,86	439			
	4	43	3,09±0,54						
	5+	23	3,19±0,53						
Üniversitenin İmkânlardan Memnuniyet	1	134	3,24±0,87	G.A	5,66	4	1,42	2,0 1	0,0 9
	2	133	3,07±0,86	G.İ	307,05	435	0,71		
	3	107	3,15±0,79	Top	312,71	439			
	4	43	2,84±0,82						
	5+	23	3,17±0,76						
Öğretim üyelerine yönelik tutum	1	134	3,76±0,79	G.A	3,89	4	0,97	1,4 4	0,2 2
	2	133	3,66±0,88	G.İ	293,28	435	0,67		
	3	107	3,71±0,72	Top	297,17	439			
	4	43	3,42±0,95						
	5+	23	3,62±0,85						
Online Sınavlara Yönelik Tutum	1	134	3,07±0,52	G.A	1,78	4	0,44	1,8 2	0,1 2
	2	133	2,92±0,46	G.İ	106,33	435	0,24		
	3	107	3,04±0,5	Top	108,11	439			
	4	43	3,03±0,4						
	5+	23	2,92±0,61						
Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim	1	134	3,23±0,82	G.A	3,20	4	0,80	1,3 7	0,2 4
	2	133	3,22±0,71	G.İ	253,66	435	0,58		
	3	107	3,2±0,68	Top	256,86	439			
	4	43	2,99±0,86						
	5+	23	2,96±0,89						
Uzaktan Eğt. ve Yüz Yüze Eğt. Kıyaslama	1	134	3,51±1,07	G.A	10,75	4	2,69	2,2 8	0,0 6
	2	133	3,79±1,13	G.İ	513,58	435	1,18		
	3	107	3,83±1	Top	524,33	439			
	4	43	3,47±1,18						
	5+	23	3,43±1,17						

* $p < 0,05$

Tek yönlü Varyans (Oneway ANOVA)

Tablo 3.11.'e göre öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçek/Boyut puanları kendisiyle birlikte evde uzaktan eğitime katılan sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Ölçek alt boyutlarına bakıldığında 1. faktörde kendisi dahil 4 kişi ile birlikte uzaktan eğitim süreci yaşayanların, üniversitenin imkanlarından memnun olmadıkları görülmüştür. Yine süreci kendisi dahil 4 kişi ile birlikte yaşayanlar, ölçeğin genel puanında olumsuz tutuma sahiptirler. Bu faktör özelinde yorum yapılacak olunursa, bunun rastlantısal olduğunu söylemek gerekebilir, çünkü süreci 3 kişi veya 5 üzeri yaşayan kişilerinde benzer puanlarda olması gerekirdi. Bu yüzden yorumlanması için elde net bir veri oluşmamıştır. En az 2 değişken benzer puanları vermiş olsaydı, bu konu üzerine derinleşip değerlendirme yapma ihtiyacı doğacaktı.

2. faktörde alınan puanlara göre, öğretim üyelerine yönelik tutum bütün değişkenlerde olumludur. Buna binaen süreci tek geçiren öğrencilerde biraz daha yüksek olduğunu söylemek gerekebilir.

3. faktörden elde edilen puanlara göre öğrencilerin süreci birlikte geçirdiği kişi sayısı online sınavlara olan bakışı etkilememektedir. Ölçeğin genelinde olduğu gibi, bu faktör özelinde de online sınavlara olan tutum ortalamanın altında ve negatif yönlü seyretmektedir.

4. faktörde uzaktan eğitim sürecindeki erişim ve iletişim puanları ölçülmüştür. Alınan puanlara göre faktör özelinde, öğrencilerin süreci birlikte geçirdiği kişi sayısı arttıkça erişim puanlarının azaldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Böyle bir sonuç alınması evdeki altyapısal sorunlara veya kullanılan cihazların paylaşımına bağlı olabilir. Bununla birlikte kalabalık ailelerde çalışacak veya derse katılım sağlanacak alan sorunu olduğu ve bunun da erişim puanlarına doğrudan etki ettiği söylenebilir.

5. faktörde ise genel puanlara benzer bir sonuç ortaya çıkmış ve kişi sayısını ne olursa olsun bütün katılımcıların yüz yüze eğitime dönmek istedikleri görülmüştür.

Çalışmamızdaki gibi süreci paylaşan kişi sayısının sürece olan tutumunu ölçen bir çalışma bulunamasa da yapılmış birkaç araştırmada kardeş sayısının bireyin akademik başarısı üzerinde etkisini ölçen Aslanargun ve arkadaşlarının (2016) bir çalışması görülmektedir. Çalışmada ekonomik durum, anne babanın eğitim durumu, yaptığı meslek, ailenin geliri ve kardeş sayısı gibi değişkenlerin,

öğrencinin akademik başarısına etkisi ölçülmüştür. Çalışma sonucunda kardeş sayılarının katılımcıların akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Başka bir çalışmada ise Tural (2002) ailenin toplumsal, kültürel ve ekonomik değişkenlerinin, öğrenci başarısında etkisi olan önemli faktörler olduğu söylemiştir.

3.5 Ölçek Puanlarının İlişisine Yönelik Korelasyon Analizi

Öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik tutum ölçeği boyutları arasındaki ilişkiye pearson korelasyon katsayısı ile bakılmıştır.

Pearson korelasyon analizi, değişkenlerin bağımlı veya bağımsız olarak dikkate alınmaksızın, aralarındaki ilişkinin derecesini ve yönünü belirlemek üzere kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Korelasyon kat sayısı (r), -1 ile +1 arasında değişen değerler alır ve bu değerler, ilişkinin yönünü ve kuvvetini gösterir.

Korelasyon katsayısı r olarak temsil edilmektedir ve iki sürekli değişken arasındaki doğrusal ilişkinin kuvveti ve yönü hakkında bilgi vermektedir (Büyüköztürk vd., 2016).

Korelasyon aralıkları aşağıdaki tabloda sunulmuştur (Cohen, 1988).

Tablo 3.12. Korelasyon Değerlerinin Düzeyleri

Korelasyon	Negatif	Pozitif
Düşük	-0,29 ile -0,10	0,10 ile 0,29
Orta derecede	-0,49 ile -0,30	0,30 ile 0,49
Yüksek	-0,50 ile -1,00	0,50 ile 1,00

Tablo 3.13. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği Boyut Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Ölçek / Boyut	UzktnEğtm tutm ölçeği	Ünivrsitenin İmkânlarından Memnuniyet	Öğretim üyelerine tutum	Onlne Sınavlar Tutum	Uzktn Eğtmde İletişim Erişim
Ünvrstnnİmknlr dñ Memnuniyet	r 0,84 p 0,01*				
Öğrtm üyelerine yönelik tutum	r 0,77 p 0,01*	0,54 0,01*			
Online Sınavlara Yönelik Tutum	r 0,21 p 0,01*	0,06 0,21	0,01 0,89		
Uzktn Eğtmde İletişim ve Erişim	r 0,71 p 0,01*	0,60 0,01	0,56 0,01*	0,03 0,47	
Uzaktan ve Yz Yze Kıyslma	r 0,25 p 0,01*	-0,05 0,30	0,06 0,15	-0,04 0,33	-0,20 0,01*

$p < 0,01$

$r =$ Pearson korelasyon

Tablo 3.13'e göre Uzaktan Eğitim tutum ölçeği ile ölçeğin Üniversitenin İmkânlardan Memnuniyet alt boyut puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişki vardır. ($r: 0,84, p<0,05$)

Bu sonuca göre üniversitenin uzaktan eğitime yönelik sunduğu imkanların uzaktan eğitime olan genel tutumu yüksek düzeyde etkilemektedir.

Uzaktan Eğitim tutum ölçeği ile ölçeğin Öğretim üyelerine yönelik tutum alt boyut puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişki vardır. ($r: 0,77, p<0,05$)

Yine aynı şekilde öğretim üyelerine olan genel tutum, uzaktan eğitime olan tutumu yüksek oranda etkilemiştir.

Uzaktan Eğitim tutum ölçeği ile ölçeğin Online Sınavlara Yönelik Tutum alt boyut puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki vardır. ($r: 0,21, p<0,05$)

Online sınavlara yönelik tutum, ölçeğin genel puanını ve uzaktan eğitime olan tutumu düşük düzeyde etkilemiştir. Buradan hareketle ve yukarıdaki ayrıntılı yorumlara dayanarak uzaktan eğitimde online sınavların yeri ve verimliliği tartışılmalıdır.

Uzaktan Eğitim tutum ölçeği ile ölçeğin Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim alt boyut puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişki vardır. ($r: 0,71, p<0,05$)

Bu analizden de iletişim ve erişimde olan olumlu tutumun, uzaktan eğitime olan tutumu olumlu etkilediği söylenebilir.

Uzaktan Eğitim tutum ölçeği ile ölçeğin Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Kıyaslama alt boyut puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki vardır. ($r: 0,25, p<0,05$)

Bu analizden yola çıkarak uzaktan eğitime olan genel tutumun, yüz yüze eğitim ile kıyasında çok fazla etkileşim olmadığı söylenebilir. Bu da ölçeğin genel puanında nötrlük olması ile örtüşmektedir.

Uzaktan Eğitim tutum ölçeğin Üniversitenin İmkânlardan Memnuniyet alt boyut puanları ile Öğretim üyelerine yönelik tutum alt boyut puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişki vardır. ($r: 0,54, p<0,05$)

Uzaktan Eğitim tutum ölçeğin, öğretim üyelerine yönelik tutum alt boyut puanları ile Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim alt boyut puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ilişki vardır. ($r: 0,56, p<0,05$)

Bu iki yorumdan hareketle üniversitenin imkanlarından memnuniyet, öğretim üyelerinden memnuniyet ve süreçteki iletişim-erişimden de memnuniyet oranları üçlü olarak birbirini etkilemektedir.

Uzaktan Eğitim tutum ölçeğinin Uzaktan Eğitimde İletişim ve Erişim alt boyut puanları ile Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Kıyaslama alt boyut puanları arasında negatif yönde düşük düzeyde ilişki vardır. ($r: 0,520$, $p<0,05$)

Bu analizden ise detaylı analizde ki gibi bir sonuç çıkmaktadır. Yani uzaktan eğitimde iletişim ve erişim ne kadar sıkıntısız olsa da öğrenciler yüz yüze eğitimi tercih etmektedirler.

SONUÇ

Gelişen teknoloji, günümüzde birçok yeniliği de beraberinde getirmektedir. Bunun yanında teknoloji acil durumlarda ise bazen kurtarıcı rolü üstlenmektedir. Son günlerde gündemimizde olan ve bazı acil önlemler alınmasını gerektiren Covid-19 salgını da teknolojinin sunduğu bir olanak olan Uzaktan Eğitim Sürecini bizlere yaşatmıştır. Az bir zamanda ancak yoğun olarak geçirdiğimiz bu sürecin, bizlere büyük bir bilgi birikimi ve tecrübe kazandıracağı gözle görülür bir gerçektir.

Çalışmamızda ise bizler bu süreci ve süreç içerisinde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetlerini yüksek din eğitiminde bir paydaş olan ilahiyat öğrencileri perspektifinden incelemeye çalıştık, konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendi, saha analizleri ve literatür taraması yapıldı, problem ortaya kondu, hipotezler oluşturuldu ve alt problemler belirlendi, evren ve örneklemin tespit edilmesinin ardından anket çalışması uygulandı, elde edilen verilerin analizi gerçekleştirildi ve birtakım bulgulara ulaşıldı, elde edilen bulgular ayrıntılı bir şekilde yorumlandı , hipotezler test edildi ve bazı önerilerde bulunuldu.

Elde edilen sonuçlara göre:

Çalışmaya katılan BAİBÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden 317 kişisi (%72) kadın, 123 kişisi (%28) erkek, 138 (%31,4) 1.sınıf, 142 (%32,3) 2.sınıf, 93 (%21,1) 3.sınıf, 67 (%15,2) 4.sınıf, 421 kişinin (%95,7) yaşı 20-24 aralığında, 19 kişi (%4,3) ise 25 ve üstü yaşta, 198 (%45) öğrenci 1.öğretimde, 242 (%55) 2.öğretimde, 274 (%63,4) kişi salgın sürecinde şehir merkezinde, 105 (%23,9) kişi ilçe merkezinde, 56 kişi (%12,7) köyde ikamet etmiş, 407 kişinin (%92,5) salgın sürecinde internet erişimi var, 33 kişinin (%7,5) ise yok, 196 (%44,5) kişi salgın sürecinde eğitimlerini bilgisayarla, 12 kişi (%2,7) tabletle, 232 kişi (%52,7) ise telefonla takip etti, son olarak katılımcılardan 134'ü (% 30,5) bir kişi ,133 'ü (% 30,2) iki kişi, 107 (% 24,3) üç kişi, 43'ü (% 9,8) dört kişi ve 23 'ü (% 5,2) beş veya daha fazla kişi ile salgın sürecinde birlikte uzaktan eğitim sürecini yaşamıştır.

Demografik özelliklerden bazıları uzaktan eğitime yönelik tutumlarda farklılıklara yol açmaktadır. Tutumlardaki değişikliğe yol açan ve açmayan demografik özellikler aşağıdaki gibidir:

- Yaş değişkeni, Covid-19 sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine karşı genel tutumu etkilememiştir.

- Cinsiyet değişkeni Covid-19 sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine karşı tutumu etkilememiştir.

- Öğretim şekli Covid-19 sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine karşı tutumu etkilememiştir.

- Sınıf değişkeni Covid-19 sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine karşı tutumu etkilememiştir.

- İnternet erişim durumu Covid-19 sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine karşı tutumu etkilemiştir.

- İkamet yerleri Covid-19 sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine karşı tutumu etkilemiştir.

- Uzaktan eğitimde kullanılan teknolojik cihaz Covid-19 sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine karşı tutumu etkilemiştir.

- Uzaktan eğitimin aynı ortamda birlikte yapıldığı kişi sayısı Covid-19 sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine karşı tutumu etkilememiştir.

Yukarıdaki verilen Covid-19 sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerine karşı tutumu genel hatlarıyla değerlendirmiş olup değişkenlerin etkileri ayrıntılı olarak çalışmamızda verilmiştir.

- BAİBÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri Covid-19 salgın döneminde üniversitenin uzaktan eğitim sürecini genel olarak iyi idare ettiğini, altyapısal sorunlar ve birkaç teknik aksaklık olsa da süreç içinde ellerinden geleni yaptığını düşünerek olumlu bir tutum sergilemişlerdir.

- BAİBÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri Covid-19 salgın döneminde öğretim üyelerinin hazırlıklı olduğunu, gerekli materyalleri kullandıklarını, çözüm odaklı olduklarını ve süreç içinde ellerinden geleni yaptıklarını düşünmekte ve öğretim üyelerine yönelik olumlu bir tutum sergilemektedirler.

- BAİBÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri Covid-19 salgın döneminde gerçekleşen online sınavlara karşı, haksızlık olduğu, gereksiz olduğu, gerçek başarıyı ölçmediği gibi nedenlerle çekimser yaklaşmaktadırlar.

- BAİBÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri Covid-19 salgın döneminde gerçekleşen uzaktan eğitim faaliyetleri sonucunda, uzaktan eğitim ile kıyas edildiğinde derslerde daha başarılı olacakları ve çalışmakta zorlandıklarını dile getirerek yüz yüze eğitimi tercih etmektedirler.

Yukarıda verilen alt problemlerin değerlendirilmesine binaen, çalışmanın başında yer alan hipotezler şu şekilde sonuçlanmıştır.

Hipotez 1: İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kişisel (demografik) özelliklerinin, faktörlerle ilgili memnuniyet düzeylerine etkisi vardır.

Demografik özelliklerden bazıları uzaktan eğitime yönelik tutumlarda farklılıklara yol açmaktadır. Bu veri ışığında hipotez 1' in doğrulandığı görülmektedir.

Hipotez 2: İlahiyat Fakültesi öğrencileri, uzaktan eğitimde üniversitenin sunduğu imkanlardan memnun kalmışlardır.

Öğrenciler üniversitenin uzaktan eğitim sürecini genel olarak iyi idare ettiğini, altyapısal sorunlar ve birkaç teknik aksaklık olsa da süreç içinde ellerinden geleni yaptığını düşünerek olumlu bir tutum sergilemişlerdir. Bu veri ışığında hipotez 2' nin doğrulandığı görülmüştür.

Hipotez 3: İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitimde öğretim üyelerine yönelik tutumları olumlu düzeydedir.

Öğrenciler Covid-19 salgın döneminde öğretim üyelerinin hazırlıklı olduğunu, gerekli materyalleri kullandıklarını, çözüm odaklı olduklarını ve süreç içinde ellerinden geleni yaptıklarını düşünmekte ve öğretim üyelerine yönelik olumlu bir tutum sergilemektedirler. Bu veri ışığında hipotez 3 'ün doğrulandığı görülmüştür.

Hipotez 4: İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin online sınavlara yönelik tutumları olumsuz düzeydedir.

Öğrenciler Covid-19 salgın döneminde gerçekleşen online sınavlar hakkında, haksızlık olduğu, gereksiz olduğu, gerçek başarıyı ölçmediği gibi nedenlerle olumsuz düşünmekte, buna rağmen sınavların online olarak devam etmesini istemektedirler, bu da toplam puanı olumsuzdan çekimsere (Nötr) yaklaştırmaktadır. Sonuç olarak öğrencilerin toplam puanı çekimsere (Nötr) olduğu için hipotez 4' ün doğrulanmadığı söylenebilir.

Hipotez 5: İlahiyat Fakültesi öğrencileri uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitim kıyaslaması yapıldığında, ikisinin birden uygulandığı karma bir eğitim istemektedirler.

Öğrenciler Covid-19 salgını döneminde gerçekleşen uzaktan eğitim faaliyetleri sonucunda, uzaktan eğitim ile kıyas edildiğinde derslerde daha başarılı

olacakları ve çalışmakta zorlandıklarını dile getirerek yüz yüze eğitimi tercih etmektedirler. Bu veri ışığında hipotez 5' in doğrulanmadığı görülmektedir.

Bu kısımda uzaktan eğitimin nasıl daha iyi hale getirilebileceğine yönelik edindiğimiz tecrübeye binaen aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Pandemi alınan karantina tedbirleri nedeniyle eğitime hazırlıksız ve hızlı bir şekilde geçilmesi tüm paydaşlarda panik oluşturmuş olabilir. Bu hususta uzaktan eğitim süreci hakkında öğrenciler ve öğretim elemanları uzaktan eğitim metotları hakkında daha fazla bilgilendirilmelidir.

- Uzaktan eğitim sisteminde, uygulamalı eğitimler biraz arka planda kalmaktadır ve buna yönelik uygulamalı eğitim verilen alanlar adına yeni modeller geliştirilmelidir.

- İlahiyat öğrencilerine yönelik din eğitimi bağlamında uygulama içerikli ders video havuzları ve ölçme araçları geliştirilip asenkron eğitime entegre edilmelidir.

- Yine İlahiyat öğrencilerine yönelik uzaktan eğitimi destekleyecek web tabanlı uygulamaları veya programlar geliştirilmelidir.

- Web tabanlı olarak verilen uzaktan eğitimde sayfanın tasarımına, yazıların seçimine ve sayfanın işlevselliğine dikkat edilmelidir.

- Uzaktan eğitimle gerçekleştirilen dersler, paydaşlar arasında iletişim ve etkileşimin yüksek olmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır.

- Uzaktan eğitimle verilecek dersler; olanaklar dahilinde, bilgisayar programcısı, eğitim teknolojisi uzmanı, tasarımcı ve dersin uzmanı öğretim elemanlarından oluşan uzman bir ekiple hazırlanmalıdır.

- Ders içeriği ve ders materyalleri; öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini izleme, hatalarını görüp düzeltebilmesine olanak sağlayacak şekilde hazırlanmalıdır.

- Ders içeriği öğrencilerin istek ve beklentilerini karşılayabilmeli, para ve zamandan tasarruf sağlayacak uygulamalar geliştirilmelidir.

- Öğrencilerin iyi bir bilgisayar okur-yazarı olması önceden sağlanmalıdır ve öğrenciler teknolojiyi yeterince kullanabilmelidirler.

- Öğrenciler ihtiyaç duyulan bilgilere internet üzerinden kolayca ulaşabilme, araştırma alışkanlığı kazandırma konularında cesaretlendirilmeli ve yönlendirilmelidir.

- Uzaktan eğitimde disiplin ve motivasyon sorunlarını gidermek adına, aileler bu süreçte dahil edilebilir ve çocuklarının kontrolleri noktasında bilinçlendirilebilir.

- İnternet tabanlı öğretim yöntemiyle verilen derslere öğrencinin gereken önem ve disiplini vermesi mutlaka sağlanmalıdır. Haftada belli bir saat süreyle siteye girmeyen, dersleri takip etmeyen öğrenci banlanabilir ve bu durum öğretim elemanına sistem tarafından gönderilecek otomatik bir mesajla anında bildirilmesinin sağlanması faydalı olacaktır.

- Uzaktan eğitim araçlarını İlahiyat eğitimine ve din eğitimine uygun olarak geliştirilmeli ve uzaktan eğitimlerde yaşanabilecek aksaklıklar giderilmelidir.

- Özellikle online sınavlarda öğrencileri adil ve eşit bir şekilde değerlendirebilecek ölçme değerlendirme sistemleri geliştirilmeli ve acilen uygulamaya geçilmelidir.

- Uzaktan sınavların uygulanış biçiminde değişikliğe gidilmelidir.

- Tüm öğrencilerin eşit ve adil bir şekilde uzaktan eğitim faaliyetlerine katılabilmesi ve süreçte dahil olabilmesi için ülke genelinde teknik donanımlar ve internet alt yapısı iyileştirilmelidir.

- Çalışmamızda ortaya çıkan bulgular pandemi döneminin stres koşulları altında elde edildiği için normal şartlardaki bulgular ile örtüşmeyebilir. Buna binaen bulguların güvenilirliğini ve normal süreçte de benzer sonuçlar verip vermediğini doğrulamak için pandemi bittikten sonra benzer çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

- Nicel araştırmalar ile kısa sürede oldukça büyük örneklem gruplarıyla çalışmalar ve araştırmalar mümkündür. Bunun yanında nicel çalışmalarda katılımcılara sorulan soruların kapalı uçlu olması kapalı konuya ilişkin ayrıntılı bulgulara ulaşmada sıkıntı çıkarmaktadır. Buna binaen İlahiyat öğrencilerine, uzaktan eğitime ilişkin daha ayrıntılı bulgulara ulaşabilmek adına nitel çalışmalar veya iki çalışmayı da içeren karma çalışmalar yapılabilir.

- Bunun yanında ilahiyat öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin tutumlarının ele alındığı çalışmalar ile diğer bölümlerde okuyan öğrencilerin görüşlerinin karşılaştırıldığı çalışmalar yürütülebilir. Böylece ilahiyat programının ve din eğitimi programlarının, genel eğitim sistemi içindeki konumu hakkında kapsamlı bulgulara ulaşılabilir

- İlahiyat öğrencilerinin tutumlarına göre, uzaktan eğitim sürecinde ortaya çıkan eğitici, öğrenci veya sistemden kaynaklı sorunları belirlemek adına çalışmalar yapılabilir. Böylelikle, ortaya çıkan sorunlar belirlenir ve azaltılması adına çözüm önerileri getirilebilir.

- Türkiye’de yakın bir geçmişi olan uzaktan eğitim uygulamaları dünya ülkelerinde uzun yıllardır devam etmektedir. Bu kapsamda uzaktan eğitimde yol kat etmiş olan ülkelerin eğitim sistemleri ile Türkiye’de ki sistemlerin karşılaştırıldığı ve değerlendirildiği çalışmalar yapılabilir. Böylelikle Türkiye’de uzaktan eğitimin mevcut sorunları ve eksiklikleri karşılaştırmalı olarak görülür ve uzaktan eğitim sistemi daha işlevsel hale gelebilir.

- Uzaktan eğitimin verimliliğinin ölçülmesi önemli bir husustur. Süreç sonlarında verilen eğitimin etkilerini ölçmek adına birtakım çalışmalarda bulunulabilir. Özellikle derslerin paydaşları ile uzaktan eğitime yönelik görüşler, fark edilen sorunlar ve eksiklikler incelenebilir.

- Öğretmen yetiştirme programlarında veya stajlarda öğretmen olmak isteyen ilahiyat fakültesi öğrencilerine uzaktan eğitim ile din eğitimi vermeye yönelik dersler müfredata eklenebilir. Böylelikle İlahiyat okuyan öğretmen adaylarının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek derslerini uzaktan eğitim ile vermeleri adına pratik yapmaları ya da bu hususta materyal ve etkinlik hazırlamaları sağlanabilir.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında İSNAD 2 metin içi atıf sistemi kullanılmıştır.)

- Adıgüzel, Abdullah. “Salgın Sürecinde Uzaktan Eğitim ve Öğrenci Başarısını Değerlendirmeye Yönelik Öğretmen Görüşleri”. *Milli Eğitim Dergisi* 49/1 (2020), 253-271.
- Ağır, Fatma. *Özel okullarda ve devlet okullarında çalışan ilköğretim öğretmenlerinin uzaktan eğitime karşı tutumlarının belirlenmesi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2007.
- Ak, Ayça vd.. “Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Uzaktan Öğretim Sürecinin Değerlendirilmesi”. *Bilim Eğitim Sanat ve Teknoloji Dergisi* 2/1 (2018), 73-80.
- Akça, Aydın. *Uzaktan Eğitim Sürecinde Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Görüşlerinin İncelenmesi*. Yozgat: Yozgat Bozok Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Akyürek, Muhammet İbrahim. “Uzaktan Eğitim: Bir Alanyazın Taraması”. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2020), 1-9.
- Antalyalı, Ömer Lütfi. *Uzaktan Eğitim Algısı ve Yöneylem Araştırması Dersinin Uzaktan Eğitim İle Verilebilirliği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- AÖL, Milli Eğitim Bakanlığı. “AÖL Tarihçe”. 20 Haziran 2021. <http://aol.meb.gov.tr/www/okulumuz/icerik/1>
- Armstrong-Mensah, Elizabeth vd.. “Covid-19 and Distance Education: Implications for Georgia State University School of Public Health Students”. *School of Public Health* 8/547 (Eylül 2020), 1-10.
- Aslan, Özgür. “Öğrenmenin Yeni Yolu E-Öğrenme”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16/2 (2006), 121-131.
- Arslan, Rahim. "Salgın Döneminde Uygulanan Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi". *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12/23 (Haziran 2021), 369-393
- Ateş, Alev & Altun, Eralp. “Bilgisayar Öğretmeni Adaylarının Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 28 / 3 (Eylül 2008), 125-145.
- Arar, Atilla. “Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi, Uzaktan Eğitim Uygulama Modelleri ve Maliyetleri”. *Birinci Uzaktan Eğitim Sempozyumu 15-16 Kasım, Ankara Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı*. Ankara: 1999.
- Aslanargun, Engin vd. “Sosyo Ekonomik Değişkenlerin Öğrencilerin Akademik Başarısı Üzerine Etkileri”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27/3 (Temmuz 2016), 201-234.
- Aydemir, Melike. *Uzaktan Eğitim*. Konya: Eğitim Yayınevi, 1. Basım, 2018.
- Aytaç, Tufan. “Geleceğin Öğrenme Biçimi: E-Öğrenme”. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim* 3/35 (2003), 26-28.
- Azizoğlu, Nahide İrem. “Covid-19 Salgını Sürecinde Yayınlanan Uzaktan Eğitim Konulu Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi”. *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 7. Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe’nin Öğretimi Kongresi Özel Sayısı Ö10 (Ekim 2021), 238-250.

- Balaman, Fatih, & Hanbay Tiryaki, Sevil. "Corona Virüs (Covid-19) Nedeniyle Mecburi Yürütülen Uzaktan Eğitim Hakkında Öğretmen Görüşleri". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 10/1 (2021), 52-84.
- Bayraktutan, Talha Alp, *İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) Programına İlişkin Öğrenci Görüşleri (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Örneği)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Bilgin, Elif. *Pandemi Sürecinde Türkiye'deki Uzaktan Eğitim Üzerine Yapılan Araştırmaların İncelemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Bircan, Hüdaverdi vd.. "Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerinin Uzaktan Eğitimde Sunulan Derslere Yönelik Bakış Açısı". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 5/12 (2018), 91-100.
- Bozkurt, Aras & Ramesh C., Sharma. "Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic". *Asian Journal of Distance Education*. 15/1 (Nisan 2020), 1-6.
- Bozkurt, Aras, *Bağlantıcı Kitlemel Açık Çevrimiçi Derslerde Etkileşim Örüntüleri ve Öğreten-Öğrenen Rollerinin Belirlenmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Bozkurt, Aras. "Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını". *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 3/2 (Nisan 2017), 85-124.
- Buluk, Buket & Eşitti, Bekir. "Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde Uzaktan Eğitimin Turizm Lisans Öğrencileri Tarafından Değerlendirilmesi". *Journal of Awareness* 5/3 (2020), 285-298.
- Büyüköztürk, Şener vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 21. Basım, 2016.
- Cabı, Emine & Ersoy, Halil. "Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim Uygulamalarının İncelenmesi: Türkiye Örneği". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 3 (Aralık 2017), 419-429.
- Can, Şule. *Fen Eğitiminde Web Tabanlı Öğretim*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Çelik, Birol. *Ortaöğretim öğrencilerisis sosyo-ekonomik aile yapılarının e-öğrenmeye yansımaları*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Cho, Wenjun vd.. "The Psychological Impact Of The COVID-19 Epidemic on College Students In China". *Psychiatry Research*.
- Cohen, Jacob. *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. New York: NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 2. Basım: 1988.
- Çiftçi, Serdar vd.. "Attitudes of Distance Education Students Towards Web Base Learning-A Case Study". *2nd World Conference on Educational Sciences (WCES-2010), İstanbul, Türkiye, 4-08 Şubat 2010*. 2/ 2393-2396. İstanbul: 2010.
- Çoban, Serhat. "Uzaktan ve Teknoloji Destekli Eğitimin Gelişimi". *XVII. Türkiye'de İnternet Konferansı*. ed. Mustafa Akgül vd.. 63-69. Eskişehir: Gamze Yayıncılık, 1. Basım, 2017.
- Çukadar, Sami & Sönmez, Çelik. "İnternete Dayalı Uzaktan Öğretim ve Üniversite Kütüphaneleri". *Doğuş Üniversitesi Dergisi* 4/1 (Ocak 2003), 31-42.
- Demir, Ekrem. "Uzaktan Eğitime Genel Bir Bakış". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 39 (2014), 203-212.
- Demir, Muhammed. *Pandemi Döneminde İlahiyat Programı Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime ve Uzaktan Hizmet İçeriklerine Yönelik Görüşleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

- Dikmen, Semih - Bahçeci, Ferhat. "Covid-19 Pandemisi sürecinde yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime yönelik stratejileri: Fırat Üniversitesi Örneği". *Turkish Journal of Educational Studies* 7/2 (2020), 78-98.
- Doğan, Soner - Koçak, Esmâ. "EBA Sistemi Bağlamında Uzaktan Eğitim Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme". *Journal of Economics and Social Research Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/14 (2020), 110-124.
- Durak, Gürhan vd.. "COVID-19 Pandemi Döneminde Türkiye'deki Üniversitelerin Uzaktan Eğitim Sistemlerinin İncelenmesi". *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi* 14 / 1 (2020), 787-809.
- Düşünceli, Faruk. *Covid-19 Sürecinde Mardin Artuklu Üniversitesi Uzaktan Eğitim Sistemi, Eğitim-Öğretim ile Araştırma Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi*. Mardin Artuklu Üniversitesi. 2020. https://www.artuklu.edu.tr/upload/posterler/covid/covid_19_mau.pdf
- Erfidan, Ali, *Derslerin Uzaktan Eğitim Yoluyla Verilmesiyle İlgili Öğretim Elemanı ve Öğrenci Görüşleri: Balıkesir Üniversitesi Örneği*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Eygü, Hakan - Karaman, Selçuk. "Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Memnuniyet Algıları Üzerine Bir Araştırma". *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3 / 1 (Nisan 2015), 36-59.
- Genç, Muhammet Fatih. "Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Bakışları" *Journal of Turkish Studies* 15/4 (Ocak 2020), 403-422.
- George, Darren - Mallery, Paul. *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10th ed.)*. Boston: Allyn & Bacon, 10. Basım, 2010.
- Gülbahar, Yasemin. *E-Öğrenme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 3. Basım, 2017.
- Güngör Karyagdı, Nazan - Melik Yolci. "Covid-19 Pandemi Sürecinde Muhasebe Derslerinin Uzaktan Eğitimle Verilmesine Yönelik Bir Çalışma: Ağrı İbrahim Çeçen ve Bitlis Eren Üniversitesinde Bir Araştırma". *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (2021), 234-257.
- Güngör, Berkan. "Türkiye'de Covid-19 Pandemisi Süresince Alınan Önlemlerin Kriz Yönetimi Perspektifinden Değerlendirilmesi". *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Dergisi* 4 (2020), 818-851.
- Han, Ferhat - Demirelek, Nesip. "Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Salgını Süresince Yürütülen Zorunlu Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri". *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)* 12/44 (2021), 182-203.
- Holmberg, Börje. "The Evolution of The Character and Practice of Distance Education". *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning* 10/2 (Haziran 1995), 47-53.
- İBUZEM,Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama Ve Araştırma Merkezi.*Birim Faaliyet Raporları*.Bolu:İBUZEM,2018.
- İBUZEM,Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama Ve Araştırma Merkezi.*Birim Faaliyet Raporları*.Bolu:İBUZEM,2019.
- İBUZEM,Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama Ve Araştırma Merkezi.*Birim Faaliyet Raporları*.Bolu:İBUZEM,2020.
- İBUZEM,Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama Ve Araştırma Merkezi.*Birim Faaliyet Raporları*.Bolu:İBUZEM,2021.
- İBUZEM,Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama Ve Araştırma Merkezi. "İbuzem İstatistikleri". 25 Şubat 2021. <http://ibuzem.ibu.edu.tr/istatistik/>

- İçten, Tarık, *Uzaktan Eğitim Öğrencileri İçin Web Tabanlı Çevrimiçi Sınav Sistemi Uygulaması Geliştirilmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- İşman, Aytekin. *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2. Basım, 2008.
- Creswell, John Ward. *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. Çev. Halil Ekşi. İstanbul: Edam Yayınları, 3. Basım, 2020.
- Karagöz, Naim vd.. “Bir Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Pandemi Uzak Eğitim ile İlgili Davranışları Ve Sorunları Pandemi Sürecinde Tıp Eğitimi” *The Journal of Turkish Family Physician* 11/4 (Aralık 2020), 149-158.
- Kaya, Cansu. *Kent ve Kırsaldaki Ortaokul Öğrencileri ve Öğretmenlerin Uzak Eğitimde Yaşadıkları Sorunların Karşılaştırılması*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Kaysi, Feyzi. “Covid-19 Salgını Sürecinde Türkiye’de Gerçekleştirilen Uzak Eğitimin Değerlendirilmesi”. *5th International Scientific Research Congress (IBAD-2020), İstanbul, Türkiye, 1 - 02 Eylül 2020*, İstanbul, 2020.
- Kılınç, Murat. *Uzaktan eğitim uygulamalarının etkililiği üzerine bir araştırma (İnönü Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi İlahiyat Lisans Tamamlama Programı örneği)*. Malatya: TC. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015
- Kıralı, Fatma Nur & Alıcı, Bülent. “Üniverste Öğrencilerinin Uzak Eğitim Algısına İlişkin Görüşleri”. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 8/30 (2016), 55-83.
- Kırık, Ali Murat, “Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’deki Durumu”. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* 21 (2014), 73-94.
- KLU, Kırklareli Üniversitesi. *Covid-19 Pandemi Süreci Uzak Eğitim Araştırma Raporu*, 2020
- Koçak Usluel, Yasemin. “Can ICT Usage Make a Difference on Student Teachers' Information Literacy Selfefficacy”. *Library & Information Science Research* 29 (2007), 92-102.
- Kumaş, Ahmet. “Covid-19 Uzak Eğitim Sürecinde Öğrencilerin Evdeki Öğrenme Ortamlarının Değerlendirilmesi”. *International Academic Social Resources Journal* 6/23 (Nisan 2020) 354-372.
- Kurnaz, Ersin - Serçemeli, Murat. “Covid-19 Pandemi Döneminde Akademisyenlerin Uzak Eğitim ve Muhasebe Eğitimine Yönelik Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma”. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 3/3 (2020), 262-288.
- Kürtüncü, Meltem - Kurt, Aylin. "Covid-19 Pandemisi Döneminde Hemşirelik Öğrencilerinin Uzak Eğitim Konusunda Yaşadıkları Sorunlar". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7 / 5 (Mayıs 2020), 66-77.
- MAU, Mardin Artuklu Üniversitesi. *Covid-19 Sürecinde Mardin Artuklu Üniversitesi Uzak Eğitim Sistemi, Eğitim-Öğretim ile Araştırma Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi*. Mardin, 2017
- Mavi, Duygu - Erçağ, Erinç. “Analysis of the Attitudes and the Readiness of Maker Teachers towards E-Learning, with Use of Several Variables”. *International Online Journal of Education and Teaching* 7/2 (2020), 684-710.
- Neuman, William Lawrence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Çev. Özlem Akkaya. 1. Cilt. Ankara: Siyasal Kitabevi, 8. Edisyon, 2020.
- Odabaş, Hüseyin. “İnternet Tabanlı Uzak Eğitim ve Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri”. *Türk Kütüphaneciliği* 17/1 (2003), 22-36.

- OECD, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü. *Education at a Glance 2021*. Paris: OECD Publishing, 2021.
- Orçanlı, Kenan - Bekmezci, Mustafa. “Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Pandemisinde Uzaktan Eğitim Algisinin Belirlenmesi ve Bazı Demografik Değişkenlerle İlişkisi”. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 6/2 (2020) 88-108.
- Özbay, Özkan. “Dünya ve Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Güncel Durumu”. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* 5 (Ağustos 2015), 376-394.
- Özer, Bekir. “Uzaktan Eğitim Sisteminin Evrensel Yapısı”. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi* 8 / 8 (Haziran 1990), 569-594.
- Özer, Beyza. *Uzaktan Eğitim Programlarının Öğrenci Ve Öğretim Üyesi Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi (Sakarya Üniversitesi Örneği)*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Özyürek, Arzu vd.. “Uzaktan Eğitim Uygulamasının Öğrenci Bakış Açısına Göre Değerlendirilmesi”. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/2 (2016), 595-605.
- Paran, Amos - Furneaux, Clare & Sumner, Neal. “Computer-mediated communication in distance MA programmes: The Student's Perspective”. *System* 32/3 (Eylül 2004), 337-355.
- Pusat, Muhammed Alican. *Bilim ve Sanat Merkezlerinde Görev Yapan Matematik Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitimle İlgili Görüşleri*. Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Sadıkoglu, Mehmet Cihan. *Türkiye’de Covid-19 Pandemi Sürecinde Alınan Tedbirler ve Gerçekleştirilen Spor Organizasyonlarının İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Sağlık Bakanlığı, Covid-19 Bilgilendirme Platformu. “Pandemi”. Erişim 05 Mart 2021. <https://Covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html>
- Sleator, Roy D. “The Evolution of eLearning Background, Belnds and Blackboard”. *Sci Prog.* 93/3 (Ağustos 2010), 319-334.
- Tadasse, Seble & Muluye, Worku. “The Impact of Covid-19 Pandemic on Education System in Developing Countries: A Review”. *Open Journal of Social Sciences* 8/10 (Ekim 2020), 159-170.
- Tanrikulu, Zuhul vd.. “E-University: Critical Success Factors”. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2/2 (2010), 1253-1259.
- Tekin, Özlem. *Okul Yöneticilerine Göre Salgın Döneminde Uzaktan Eğitim Sürecinde Yaşanan Sorunlar (İstanbul-Maltepe İlçesi Örneği)*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Tural, Necla. “Öğrenci Başarısında Etkili Okul Değişkenleri ve Eğitimde Verimlilik”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 35/1 (Mayıs 2002), 39-54.
- Uşun, Salih. *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 1. Basım, 2006.
- Yılmaz, Ramazan vd.. “Üniversite Öğrencilerinin E-Öğrenmeye Hazır Bulunuşluklarının İncelenmesi: Bartın Üniversitesi Örneği”. *Ege Eğitim Dergisi* 20/1 (2019), 180-195.
- Yorulmaz, Mehmet - Söyler, Sait. “Covid-19 sürecinde uzaktan eğitim: Sağlık yönetimi öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi”. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi* 9/1 (Mart 2022), 42-54.
- YÖK, Yüksek Öğretim Kurumu. “Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği”. 25 Mart 2021. <https://basin.yok.gov.tr/aciklamalar?TermStoreId=496b2eed-4076-40cd-b730->

a6e441d281d8&TermSetId=f757b7e7-0b1b-45ea-a7df-edef4da3ef54&TermId=ea9f00b6-3ba7-49b9-891d-41e23e9a4c91

Yurtbakan, Ergün - Akyıldız, Salih. “Sınıf öğretmenleri, ilkokul öğrencileri ve ebeveynlerin Covid-19 izolasyon döneminde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri”. *Journal of Turkish Studies* 15/6 (2020), 949-977.

EKLER

EK 1 Çalışmada Kullanılan Veri Toplama Aracı

Salgın Döneminde Uygulanan Uzaktan Eğitimin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi BAİBÜ İlahiyat Fakültesi Örneği

Değerli Katılımcı,

Araştırmamız BAİBÜ İlahiyat Fakültesinde okuyan öğrencilerin, Koronavirüs salgını sürecinde uygulanan ve halen devam etmekte olan uzaktan eğitime yönelik bakış açılarını ölçerek eğitimin verimliliği hakkında bilgi almak amacıyla yapılmaktadır.

Anketimizde, Koronavirüs salgını sürecinde uygulanan uzaktan eğitim hakkında sorular sorulacak ve sizden bütün soruları yanıtlamanız istenecektir. Anketimiz yaklaşık 2-3 dakika sürmektedir.

Vereceğiniz cevaplar ve gönüllü katılımınız bizleri memnun edecektir, teşekkür ederiz.

Fatih BEYAZ

BAİBÜ Felsefe ve Din Bilimleri ABD

Din Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi

Araştırma Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Seyyid SANCAK

Bölüm 1 Kişisel Bilgiler

- 1.Cinsiyetiniz () Kadın () Erkek
- 2.Sınıfınız () 1 () 2 () 3 () 4
- 3.Öğretim Şekli () 1. Öğretim () 2. Öğretim
- 4.Yaşınız () 20-24 () 25-29 () 30 ve üstü
- 5.Salgın sürecindeki İkamet bölgesi:
() Şehir Merkezi () İlçe merkezi () Köy
- 6.Salgın süresinde İnternet Erişim Durumu () Var () Yok
- 7.Uzaktan eğitimin takip edildiği cihaz
() Bilgisayar () Tablet () Akıllı Telefon
- 8.Kendisiyle birlikte evde uzaktan eğitime katılan sayısı (öğretmen-öğrenci)
() 1 () 2 () 3 () 4 () 5 ve daha fazla

Bölüm 2

Yanıtlamanız için Kesinlikle Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum Arasında 5 seçenek Sunulacaktır. Sizlere uygun olanı işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Uzaktan eğitim sürecinde üniversitemizin elinden geleni yaptığına inanıyorum.					
Üniversitemiz öğrencilerine çok kısa zamanda güzel bir imkan sundu.					
Uzaktan eğitimde karşılaşılan mağduriyetlere üniversite çözüm üretmiştir.					
Üniversitemin uzaktan eğitim sisteminden genel olarak memnunum.					
Uzaktan eğitim sürecinde üniversite tarafından yapılan bilgilendirmeler yeterlidir.					
Üniversitenin UZEM (uzaktan eğitim) için alt yapısı yeterlidir.					
Uzaktan eğitimde hocalar gerekli çabayı göstermişlerdir.					
Öğretim üyeleri ders konusunda çözüm odaklı olmuşlardır.					
Ders veren öğretim üyeleri uzaktan eğitim için hazırlıklıdır.					
Uzaktan eğitimde ders veren öğretim üyelerinin yükledikleri kaynak ve materyalleri yeterli buluyorum.					
Online Sınavların gereksiz olduğunu düşünüyorum.					
Vize ve finallerin internet üzerinden yapılmasını uygun buluyorum.					
Online sınavlar haksızlığa neden olmuştur.					
Online sınavlar gerçek başarıyı ölçmüştür.					

Derslerin öğretim üyeleriyle gerektiğinde etkileşime geçebiliyorum.					
Ders notlarına sistem üzerinden rahatlıkla ulaşabiliyorum.					
Uzaktan eğitime herkes eşit şekilde erişebilmiştir.					
Derslerle ilgili talep ve önerilerimi ilgili kişilere iletebiliyorum.					
Yüz yüze eğitimin önemini bu süreç ortaya çıkarmıştır.					
Uzaktan eğitim derslerine çalışmada zorlandım.					
Yüz yüze eğitimde daha başarılı olacağıma inanıyorum.					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum

Anketimiz sona ermiştir. Katılımınız için teşekkür ederiz.